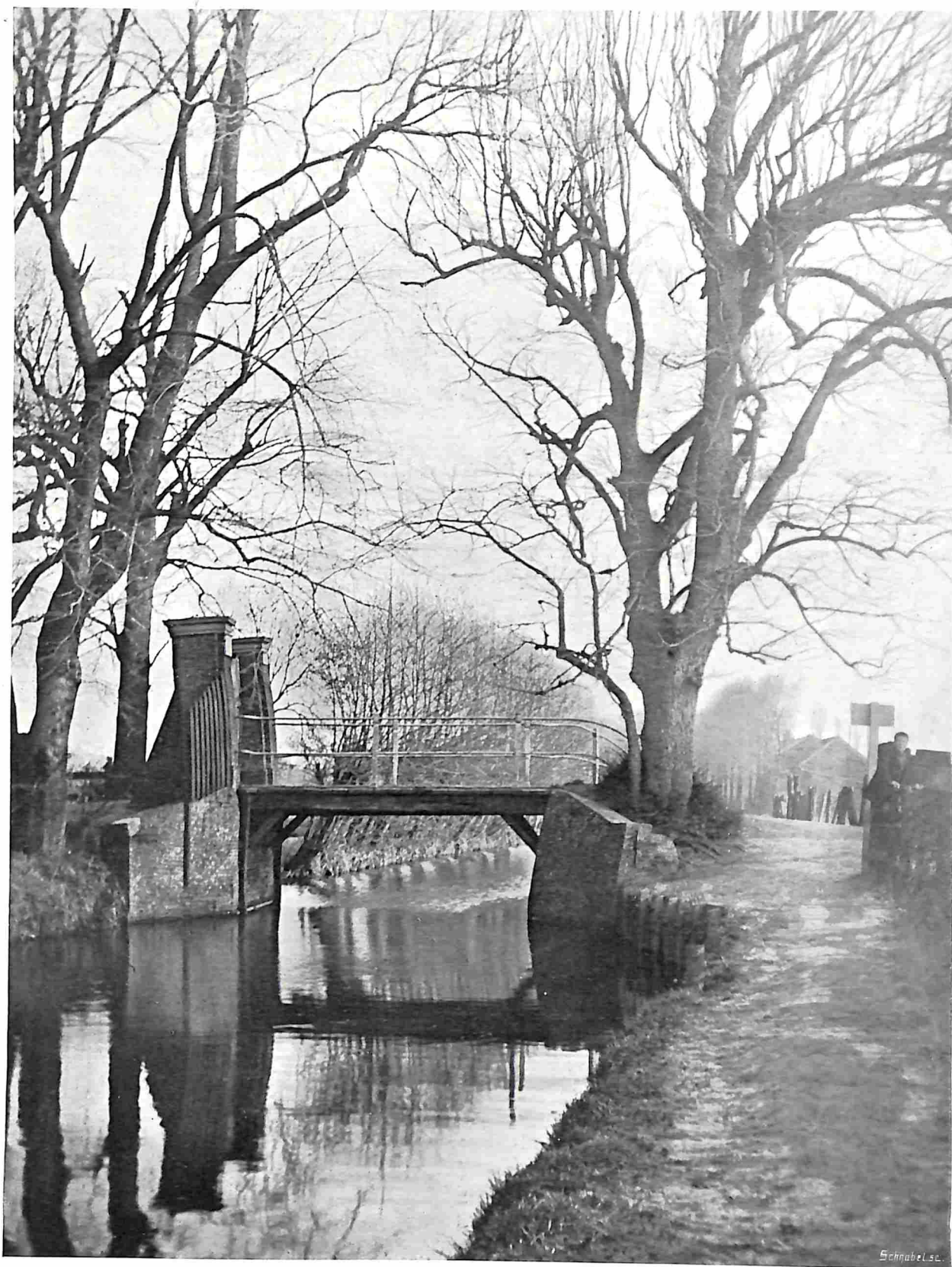

BUITEN

3^E JAARGANG N^O. 46.

ZATERDAG 13 NOVEMBER 1909.

BRUGJE NAAR 'T BOSCH IN LATE HERFST.

Schnabelsc.

INHOUD:

OVERZICHT VAN DE WEEK.	BLZ. 558
HET GEBRUIK VAN VRUCHTEN, DOOR DE GREEFF	558
ALPINISME, DOOR F. C. J. S.	559
HERFST-PEINZINGEN, DOOR B. STOLK, GEÏLL. BLZ. 557 EN 560—562	
KOMETENVREES, DOOR J. VAN DER BILT, GEÏLLUSTREERD BLZ. 563	
LUCHTREIZEN MET DEN VRIJEN BALLON (SLOT), DOOR	
CHR. A. C. NELL, GEÏLLUSTREERD	564
VARIA.	566
BALI EN PERGAMUM, V.	567
DE WITTE HELVELLA, DOOR L. DORSMAN CZ., GEÏLLUSTR.	568
VERDRONKEN LAND (GEDICHT), DOOR J. WINKLER PRINS	568

BERICHTEN VAN REDACTIE EN UITGEVERS.

Alle kopij ook die met illustraties, zoomede afzonderlijke illustraties (fotograficën, teekeningen, enz.), gelieve men te zenden aan de redactie, Rokin 74—76, Amsterdam. Duidelijke naam en adresvermelding wordt verzocht ook achter op de foto's.

De uitgevers verzoeken beleefdelyk dit blad te noemen als men naar aanleiding van eene advertentie, een aanvraag of een bestelling aan een adverteerder doet.

Het auteursrecht voor den inhoud van dit blad wordt verzekerd overeenkomstig de Wet van 28 Juni 1881, Stbl. No. 214.

OVERZICHT VAN DE WEEK.

1 NOVEMBER. Viering van het 40-jarig bestaan van den hoofdcursus te Kampen.

Gemeenteraadsverkiezingen te Londen, waarbij de conservatieven de groote meerderheid behouden die zij hadden.

Lerroux, de leider der Spaansche republikeinen en intieme vriend van Ferrer, keert, nu een liberale regeering aan het roer is gekomen, na een ballingschap van twee jaar te Madrid terug.

2 NOVEMBER. Dood van den bekenden Amsterdamschen geneesheer Dr. Jb. van Geuns.

Bij de gemeenteraadsverkiezingen te New-York lijdten de candidaten van Tammany Hall de nederlaag, waardoor deze beruchte politieke organisatie van allen directen invloed op het bestuur der stad en het beheer der stedelijke financiën is beroofd. Te San Francisco daarentegen wint de partij der corruptie.

De Tsjechische afgevaardigden in de Oostenrijksche Kamer, het Heerenhuis en den Boheemschen Landdag vaardigen een heftig protest uit tegen het keizerlijk besluit, waarbij de taalverordeningen voor de vier Duitsche kroonlanden in Oostenrijk worden goedgekeurd. De beide Tsechische ministers Lacek en Braf leggen hunne portefeuilles neer.

3 NOVEMBER. De eedsweigeraar C. Kriller uit Haarlem door de rechtbank te Amsterdam ontslagen van rechtsvervolging.

Een aantal eigenaars van trawlers te Grimsby geven aan hun schepen last om de vangsten te IJmuiden te lossen.

Begin van het proces-Steinheil voor het Hof van Assisen der Seine.

Hevige brand te Surau (Kaukasus) waarbij de geheele Jodenwijk afbrandt.

Het Nationaal Aardrijkskundig Genootschap te Washington kent aan Peary de gouden medaille toe, en neemt met algemeene stemmen het rapport aan van de sub-commissie, die na onderzoek van de aantekeningen en waarnemingen, concludeerde dat daaruit duidelijk blijkt, dat Peary de Noordpool heeft bereikt.

Aanbieding van een huldeblijk van den Nederlandschen Landbouw aan den afgetreden directeur-generaal van den Landbouw, den heer H. J. Lovink.

4 NOVEMBER. De staking van het stoomtrawler-personeel te IJmuiden verloopt, doordat van heinde en ver nieuwe varensgezellen zich aanmelden.

Huldeblijk van den Nederlandschen Tuinbouw aan den heer H. J. Lovink.

De Engelsche begroting definitief aangenomen door het Lagerhuis.

In een te Bumpstead gehouden redevoering verklaart Pease, een der secretarissen van de kanselarij der schatkist (lid van het Engelsche Ministerie), dat de algemeene verkiezingen stellig in het begin van Januari zullen plaats hebben.

De Grieksche muiter Tybaldos met een zijner partijgenooten gearresteerd.

6 NOVEMBER. De stakers te IJmuiden besluiten de staking op te heffen.

Uit Santiago di Chili wordt bericht dat de Ver Staten van Amerika en Chili zijn overeengekomen, het sedert 20 jaar hangende geschil over de Alsop-vordering te doen uitmaken door het Haagsche Hof van Arbitrage.

7 NOVEMBER. De staat van beleg in de Spaansche provinciën Barcelona en Gerona opgeheven.

De Porte dringt bij de mogendheden, die Kreta beschermen, aan op een definitieve vaststelling van den regeeringsvorm voor Kreta.

HET GEBRUIK VAN VRUCHTEN.

OFSCHOON het gebruik van vruchten in de laatste jaren wel is toegenomen, kunnen wij toch niet zeggen dat het gelijken* tred heeft gehouden met de uitbreiding van den fruitteelt. Het aantal boomgaarden en fruittuinen is in enkele jaren meer dan verdubbeld, of het aantal fruitverbruikers ook verdubbeld is, wagen wij te betwijfelen. Wat daarvan de reden kan zijn kunnen wij niet met zekerheid zeggen, alleen vermoeden. 1°. Dat heel veel van ons fijn fruit naar het buitenland gaat, iets wat wij overigens ten zeerste toejuichen en wij wenschen dat die uitvoer nog verdubbelen zal binnen enkele jaren, maar het is voor een deel oorzaak dat ons Nederlandsch publiek de fijnste vruchten niet onder de oogen, of liever onder den neus, krijgt, alleen slechts 2° en 3° kwaliteit; bovendien zal, door een geregelden en goeden afzet naar elders, de markt dikwijls vrij hoog worden opgedreven, zoodat vele burgers niet in staat zijn duur, 1° klasse fruit te koopen. Dat de prijzen van goed fruit hoog zijn is alweer heelemaal geen bezwaar, maar het kan niettemin toch een reden zijn dat het fruitverbruik niet zoo sterk toeneemt: 2°. Meenen wij dat ons Hollandsch publiek ons eigen fruit niet voldoende kent en niet naar waarde weet te schatten. Dat het fruit niet voldoende bekend is, moeten wij zoeken in het feit, dat er nog lang geen voldoende gelegenheid is om de vruchten van eigen bodem te leeren kennen.

Waar zal men ze ook leeren kennen? in den winkel waar het fruit over het algemeen veel te duur is en waar men moet worden ingelicht door een winkelier die er zelf niet het minste verstand van heeft, dit blijkt dikwijls al voldoende als men enkele malen de namen bij de vruchten ziet liggen en dan: klap van riet — in plaats van *Clapp's Favorite* — Beree Klaasoor — in plaats van *Beurré Clairgeau* of — bolle de wie — in plaats van *Louis bonne d'Avanches* leest. Kijk als men dat ontmoet, dan schat men de kennis van fruit bij den winkelier al niet wonderhoog. Nu behoeft men niet te vergen dat iedere fruitverkooper tevens pomoloog is, maar hij diende toch het publiek te kunnen inlichten omtrent de kwaliteit van het fruit, en dat zoo iemand daarvan veel studie maakt, believen wij niet te gelooven, anders zou hij althans de namen wel ongeveer goed kunnen schrijven.

De goede fruitwinkels staan natuurlijk buiten deze beschouwing. De menschen uit de stad komen te weinig buiten om op de hoogte te komen van het fruit of om zelfs ook maar een idee te krijgen wat er in ons land wordt geproduceerd, dus hoe moet men het dan leeren kennen? met de weinige moeite die de menschen zelf doen om fruit te leeren kennen. Naar voordrachten of lezingen, die er in de laatste jaren zooveel worden gehouden op dat gebied, gaat men niet, tijdschriften of boeken, waar men veel uit kan leeren, leest men niet.

Hoe zal men dan ook maar eenigszins kunnen beoordeelen, welke appels of peren nu werkelijk goed en lekker zijn en welke eenigen tijd kunnen duren, men weet er eenvoudig niets van en uit vrees dat men toch niet wat goeds krijgt, neemt men maar geen Hollandsch fruit, maar wacht totdat de chinaasappelen komen, veel duurder gewoonlijk, veel zuurder en veel minder aromatisch.

Dat het publiek het goede inlandsch fruit niet naar waarde weet te schatten, komt hierdoor: 1° dat de menschen hoogst zelden goed fruit krijgen en 2° zoo ze het krijgen, zonder eenige toelichting, of ook wel trots de toelichting, weten ze het niet op tijd te gebruiken, laten het veel te rijp worden of gebruiken het lang voordat het rijp is, in beide gevallen kan men absoluut de kwaliteit niet beoordeelen, dit laatste is schering en inslag. Tal van staaltjes zouden wij daarvan kunnen ophangen, een enkel willen wij even aanhalen. Een paar jaar geleden, 't was in de eerste helft van October, kregen wij een uitnodiging van een grondbezitter om een dagje mee te gaan naar een hoeve die hij pas gekocht had; toen hij ons kwam afhalen met 't rijtuig, maakte hij ons blij met de mededeeling dat hij voor de koffietafel, die op de nieuwe hoeve zou gebruikt worden, ook lekkere peren meegenomen had.

Wij nieuwsgierig, vooral naar de peren. Toen het dan eenmaal zoover was, kwamen de peren uit den trommel voor den dag, en wat bleken het te zijn: *Nouveau Poileau*, een peer, overigens vrij goed, die n.b. in November pas rijp is. Wij „maar mijn beste mijnheer, die peren zijn nog lang niet rijp, dat duurt nog wel een maand.” Ze waren trouwens zoo hard als een steen, alleen werden enkele wat slap, te vroeg geplukt natuurlijk; onze gastheer keek ons verbaasd aan en beweerde dat ze ze thuis al wel veertien dagen aten en dat ze al bijna op waren; en ze hadden er nogal wat, intusschen had hij er al een doorgesneden en gaf ons ook een stukje, natuurlijk! hard als een winterjan en smakeloos als een knol. Ten slotte bekende onze gastheer, „dat

die peren hem toch ook niet meegevallen waren, hij meende dat het zoo'n goed soort was," waarachtig geen wonder! Dat was nog wel iemand die buiten woonde.

Een paar weken geleden stuurden wij aan een goede kennis een kistje peren van verschillende soorten, alle eerste klasse tafelperen; wij deden er een brief bij wanneer ze opvolgend gebruikt moesten worden, er waren er bij die nog wel een maand moesten liggen. Toevallig spraken wij een goede kennis meand dagen, en hij al spoedig: „nou wel bedankt voor je peren hoor, er waren een stuk of wat erg lekkere bij"; wij: „maar je hebt ze toch nog niet allemaal op"? hij: o jé ja! eergisteren hebben wij de laatste opgegeten, ze waren nog wel niet zacht, maar ze toch niet zoet, maar zoo fijn als jij er van opgeeft, waren ze toch niet, hoor." „Nou jij zal weer eens peren van ons hebben, je kunt niet eens wachten tot ze rijp zijn." Zie, dat zijn dingen die alle dagen voorkomen en de menschen er toe doen besluiten, om maar chinaasappels te eten, die zijn ten minste zacht en sappig.

Waarlijk, onze meeste landgenooten weten ons fruit niet te waardeeren, omdat ze de goede hoedanigheden niet kennen; met peren is dat in hooge mate het geval, doch ook met appelen.

Dat zijn redenen, waarom ons fruit door onze landgenooten lang niet genoeg wordt gebruikt.

Daarin nu verandering te brengen gaat niet zoo heel gemakkelijk en zeker niet op eens; toch zullen wij enkele middelen daarvoor beramen.

1°. Moeten er uitsluitend goede, waardevolle soorten worden aangeplant, zoodat al het fruit verkoopbaar is en een matigen prijs opbrengt, dan hoeft het enkele goede niet zooveel op te brengen dat het voor een gewoon mensch veel te duur wordt;

2°. moeten de boomgaarden beter worden onderhouden, ten opzichte van het snoeien, bestrijden van ziekte en ongedierte; daardoor komt er meer eerste kwaliteit fruit, dat dan niet zoo duur behoef te zijn;

3°. moet het publiek gelegenheid hebben om zich te laten inlichten omtrent de waarde en de eigenschappen van het fruit;

4°. moet het publiek zich wat meer interesseeren voor de fruitteelt in het algemeen en het fruit in het bijzonder en ten slotte moet men het fruit naar zijn volle waarde weten te schatten. Met dit laatst zullen wij ons een oogenblik bezighouden.

Nog altijd doet het ons onaangenaam aan, dat de vraag groot, mooi, goed gekleurd fruit en op de veilingen en in de winkels, nog steeds blijft gehandhaafd, hoogst zelden vraagt men „is het ook lekker"?

Wanneer zal eens de tijd aanbreken dat men naar den smaak van de vruchten gaat vragen. Want wij mogen toch wel aannemen dat het den meesten menschen toch wel te doen is om een lekkere, smakelijke appel of peer, en dat er maar weinig zijn die in werkelijkheid vruchten op tafel brengen om er mee te geuren, zonder daarbij de bedoeling te hebben dat ze ook opgegeten worden. Want in dat geval zouden wij die liefhebbers aanraden kunstvruchten te nemen, die, volgens een Haagschen brieven-schrijver, wel duur, maar op den duur toch nog goedkooper zijn dan echte vruchten.

Dus het publiek moet de gewoonte trachten af te leeren om altijd naar het mooiste en grootste fruit te vragen, maar zich ook eens afvragen, wat zijn de lekkerste vruchten? Want, in den regel is het groote, mooi gekleurde fruit geen thermometer voor de Nederlandsche vruchten, in de meeste gevallen zijn ze smakeloos en grof en daarnaar wordt dan ons fruit beoordeeld, men kent het goede niet.

Verder nog iets. Laten wij aannemen dat men nog wel goed fruit krijgt, men mag toch wel gelooven dat er nog wel wat goede vruchten hier worden gebruikt, dan gebeurt het in de meeste gevallen dat het niet tot zijn recht komt, omdat het niet op het juiste tijdstip wordt genuttigd, soms te rijp, meestal echter te onrijp, dan weet men het fruit niet naar waarde te schatten. Het is niet met juistheid te zeggen, wanneer een appel of peer rijp is om gegeten te kunnen worden, dat hangt van zooveel omstandigheden af; b.v. wanneer de vrucht geplukt is, of op welken onderstem de boom staat, in welk deel van ons land hij is gegroeid enz. De gebruiker moet dus kunnen beoordeelen of de vrucht eetbaar is. Dat gaat met appelen niet zoo gemakkelijk als met peren, omdat de appelen bij rijpheid meestal vrijwat harder zijn, dan de peren; toch moet men in den appel gemakkelijk met den duim een deuk kunnen drukken. Is hij bij het doorsnijden goed sappig en aromatisch, voor zoover men met een soort te doen heeft dat aromatisch is, natuurlijk, dan kan men den appel gebruiken; trouwens het is voor den appel niet zoo erg, als hij niet juist op tijd gebruikt wordt, als bij de peer.

De peer moet per se goed op tijd worden gebruikt, doet men dit niet dan zijn ze alle in den smaak gelijk, hard en droog of beurs.

Wil de peer goed zijn om gegeten te worden, dan moet men er met den duim, door een zachten druk, gemakkelijk een deuk in kunnen drukken bij het steeltje; goede kenners kunnen al voelen of een peer zacht is, wanneer zij haar maar gewoon in de hand hebben, de weinige weerstand, dien het vleesch biedt, is een bewijs dat zij goed is.

Overigens is het van het grootste belang hoe de vruchten bewaard worden; een frissche, vorstvrije plaats, matig licht, is de beste; men legt de vruchten, althans de handvruchten, niet op elkaar en dekt ze af met papier, niet direct na het plukken maar eenige dagen daarna, bovendien zorgt men dat ze goed

droog binnen komen. Dit zijn alle wenken die iedereen op kan volgen zonder kosten of moeite. Het genot van het gebruik moet daardoor enorm stijgen, waardoor ons inlandsch fruit beter zal worden gewaardeerd.

DE GREEFF.

ALPINISME.

Dauphiné-nummer van de Nederlandsche Alpen-Vereeniging. No. I van den zesden jaargang der „Mededeelingen".

OLANGS stond in het *Handelsblad* een opgaaf van het aantal slachtoffers, die de Alpensport weer in dit seizoen had gemaakt. Het juiste cijfer is mij ontgaan, maar het was enorm. Een dergelijk is, die jaarlijks vraagt men zich af wat de drijfveer is, die jaarlijks duizenden hun leven doet wagen op halsbrekende Alpentoeeren, wat de geheimzinnige aantrekkelijkheid is van die gevaarlijke klauterpartijen tegen loodrechte rotswanden en langs gapende afgronden. Maar men krijgt een denkbeeld van het aantrekkelijke en verleidelijke van dergelijke toeren, als men in het Dauphiné-nummer van de Nederlandsche Alpen-Vereeniging de photo's van de prachtige berglandschappen ziet en de boeiende beschrijving van de bergtochten leest, en men kan zich voorstellen, dat de Alpensport voor krachtige en moedige mannen een harts-tocht wordt die blind maakt voor gevaar.

Hoe word den leek een denkbeeld te geven van het aantrekkelijke van het Alpinisme? Men kan het aldus definieeren, dat het Alpinisme is opgebouwd uit drie elementen:

1e. Het gevoel voor het schoone en verhevene in het hoog-gebergte (het aesthetische element).

2e. Het genot van eene krachtuiting er het overwinnen van moeilijkheden (het sportieve element) en

3e. Het aantrekkelijke van het onbekende en het nieuwe (het intellectuele element). Dit derde element treedt vooral op den voorgrond bij bestijgingen zonder gids; dáár zijn alle drie onafscheidelijk aan elkaar verbonden.

Het Dauphiné-nummer van de N. A. V. is wel in staat om de belangstelling voor dit weinig bereisde en toch zoo wonder-schoone Fransche Alpen-gebied met zijn heerlijke vergezichten op de Montblanc-groep te wekken. Het is verlucht met een groot aantal prachtige afbeeldingen, die een denkbeeld geven van den hoogsten ernst van dit bergland, zoo armzalig voor zijne bewoners, zoo onvergelyklijk schoon voor den hoogtoerist die zich over de oneindige gletschers en morainen een weg baant naar hoogere regionen. Welk een beeld van ongekende woestheid en grootsche pracht geeft b.v. de afbeelding van de „Aiguilles d'Arves". Men begrijpt dat velen deze omgeving te eenzaam, te machtig is; zulke streken moet men dan ook bezoeken met een reisgenoot, die er evenmin als gij tegen opziet, eenige weken door te brengen in dit onvervalschte stuk natuur, waar men vaak heel wat ontberingen moet maar ook buitengewoon veel genieten kan.

Rev. W. A. B. Coolidge, de groote Alpinist en schrijver, schreef een korte inleiding. Mr. H. J. Knottenbelt geeft een boeiend artikel over Haut-Dauphiné, de heer Ph. C. Visser Gz. beschrijft eenige „bergtochten in de Dauphiné-Alpen" en een bestijging van La Meye, „la grande difficile", waarbij de uiterst geëxponeerde klauterpartij op „le Cheval-rouge".

Weet ge, lezer, wat een geëxponeerde plaats is? Er zijn verschillende graden van geëxponeerdheid, die men als volgt duidelijk kan maken. In een stad kan iedereen gemakkelijk op het trottoir rondslenteren; hij moet al oppassen, als hij probeert om altijd op den trottoirband te loopen, maar gevaarlijk is ook dat nog niet. Als hij wankelt, behoeft hij slechts een stap op de lager gelegen straat te zetten — en is gered! Als de straat echter 20 Meter lager was, dan zou het al minder veilig zijn, en menigeen zou misschien dan reeds ophouden, langs den trottoirband te loopen, want het begint voor hem griezelig, d.i. geëxponeerd, te worden. Als men zich aan den eenen kant nog op de een of andere manier goed kan vasthouden, dan is het niet zoo erg; als het echter aan weerskanten 20 Meter loodrecht naar beneden gaat, dan wordt de situatie reeds iets meer geëxponeerd; en als de diepte rechts en links 500 tot 1000 Meter enrijg bedraagt, dan is het zeer geëxponeerd. Dan gaat men schrijlings zitten. Op die manier passeerde de heer Visser den „Cheval-rouge", zijn rechterbeen hangende boven den afgrond naar den Glacier Carré, zijn linker boven een geweldigen 1000 Meter hoogen rotswand, en 2300 Meter beneden zich zag hij de huisjes van La Grave als miniatuur-blokjes door elkaar geworpen.

Voorts moeten nog genoemd worden de beschrijving van eene bestijging van „la Barre des Ecrins" door den heer Gerh. J. Lugaard en van „een voetreis, door de Tarentaise en den Dauphiné" door Dr. H. H. Juynboll. Bij de samenstelling van den verderen inhoud is er naar gestreefd, den Alpinist behulpzaam te zijn bij het opmaken van zijn tochtenprogramma, het kiezen van een hoofdkwartier, gegevens te verstrekken over gidsen en hotels, den botanicus iets mede te deelen over de flora die hij er zal aantreffen, kortom te geven „elk wat wils".

Het ligt in het voornemen van de N. A. V., in 1910 een Wallis-nummer te doen verschijnen.

F. C. J. S.

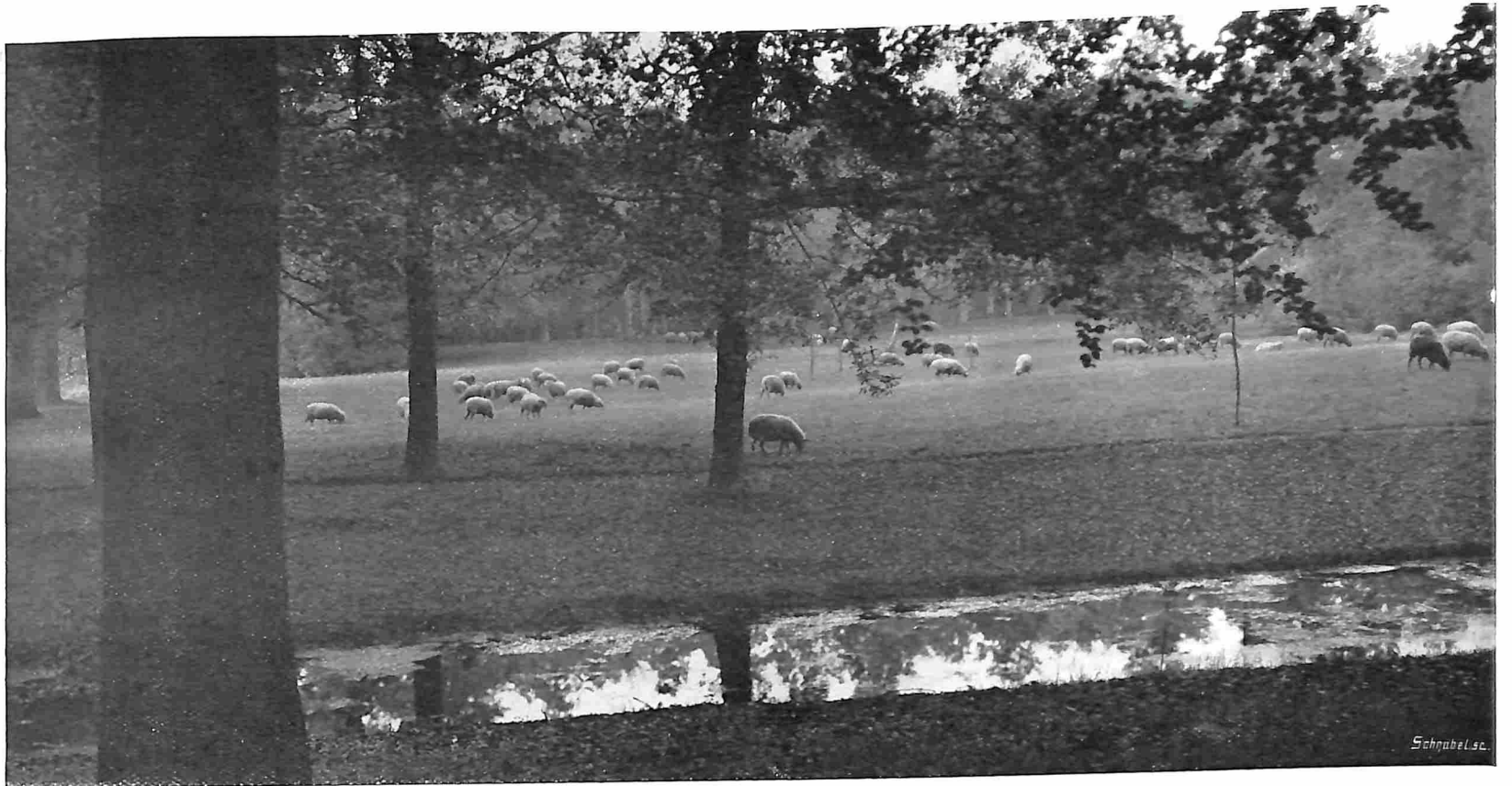

Foto Francis Kramer.

BOSCHWEI MET GRAZENDE SCHAPEN.

HERFST-PEINZINGEN.

WIND speelt even maar door de boomen. En als een reuzen-leeuw, — hij strekt zich, rekt zich, schudt den krachtigen kop met manen, dat ruiend dwarrelen de fauve vlokken in 't rond, — zóó ligt onder 't zonnespel het bladstuvend herfstbosch in oranje, chroom-gele en bruin-roode kleur-wemeling.

Mijn rosse setter doet goed tusschen de herfsttinten, een druk bewegend leventje, dat voortholt door het kreupelhout, dat tuimelt in de vacht van afgevallen bladeren, dat hapt naar een neertikkenden eikel, dat verwonderd, met opgeheven kop, de door hem zelf opgejaagde kraaien naziet....

Zijn pluimstaart, als die van een grooten eekhoorn, wuift.... Dan, één voorpoot in aarzeling op van den grond, blaft hij omhoog tegen de kraaien, die neergestreken zijn in de boomtoppen.... Wat luid klinkt dat geflaf op in de boschstilte.

„Hier, Tommy,.... hier blijven”.

Traag gaat hij naast me. Ik leg mijn hand op zijn halsriem en moedeloos, verveeld, laat hij zijn kop hangen in gedweë berusting. Het hondenlichaam volgt in loome deining den langzamen pootengang.

„Vooruit dan.... Ga maar weer!”

Blij holt hij weg, kijkt nog eens om, stuift dan het dichte hout weer in, schiet verderop weer te voorschijn, staat fier den kop omhoog, met hijgenden bek, de tong er uit, te kijken of ik kom.

Zijn ros lijf, zon-overguld, is 't felste plekje herfst van het gansche herfstbosch.

Tusschen de stammen, als opstijgend uit den grond, naar boven verwezend, waar in boomkruinen ijl en dun nog één weefsel van gelend blad te wachten hangt op het zuchtje, dat het neer zal doen dwarrelen, dampen blauwe nevelsluiers op, blauw, diep kobalt-blauw,.... de boomen staan er met hun voet in, de heesters warren er uit op; — alom tusschen 't stralend goudchromaat, oker en vermiljoen van het tooverbosch waart onbestemd en toch bepaald de blauwe herfstnevel.

Hoe is het toch, dat ik telkens denken moet aan een oud-Japanschen schotel, waarin, op roode wingerdbladeren zware trossen liggen van donker-blauwe, dof overwaasde druiven? Is zoo het bosch?

„Hier, Tommy, hier; even rennen samen. Ik ben zoo droef te moede en het bosch is toch mooi, en stil, en wijd om ons, Tommy....

Hier,.... pak ze.... De kastanje huppelt en rolt over het voetpad; — flink gegooid, is niet, Tom. Terugbrengen! mooi zoo.... nog eens doen.... flang.... voort.... Wat stuiven de droge blâren, Tom, als je je zoo op eens schrap zet om je dolle vaart te remmen.... Je bent in je element hier, — wáár is 't, dat jij geen dissonant bent....

'k Wilde, dat ik mijn bruine costume had aangedaan; 'k voel me uit den toon vallen. En ik zou willen hebben het haar, zooals ik eens bewonderde bij dat matbleeke Engelsche meisje,

„auburn” noemen ze dat; — het had een breede golving en het glansde in de zon als donker goud....

Geef hier de kastanje, Tom. Wil je niet?

Ik ben ook sterk, weet je; wacht maar, — wat een gegrom:.... hier met je bek....; prachtig is je gebit, zoo gaaf en blinkend wit; ik haak mijn vingers achter je kromgebogen oogtanden en.... zie zoo, 'k heb hem al, hoor. Wat heb je dat ding gehavend; al je tandafdruksels staan er in —, hier, 't is voor den hond; ik wil een andere, een mooie, ongeschondene. Daar heb ik er al een.

Wat een wonder-vrucht toch, dat gave mahonie dingske, zoo glad, zoo glanzend. Nog een, nog een.... een overvloed! En daar liggen ook de opengesprongen basten, met het ongerepte wit van binnen, als een met zeemleer gevoerd étui ter berging van een kostbaar kleinood. Wat een massa! Het bosch is rijk! Wat een overdaad in de natuur, wat een verspilling!

„Bin die Verschwendung.... bin die Poësie! Dat is van Goethe, Tommy.... Verschwendung — Poëzie! O, Tom, ik ben zoo gelukkig; 't is alles zóó mooi.

Een breede laan van beuken, kastanjes en Amerikaansche eiken, zwaar gestamde boomen.

Ik denk aan een schilderij van Emile Claus, den Belgischen luminist, van den schilder der zon. Ik zag het eens eenige jaren geleden: een flamboyante herfstlaan in gloed van rosse tinten. Er waren er, die vonden het overdreven, — te rood, och, kom, zoo'n bosch, — brutaal, hoor. En hier dan?.... de herfst vlamt in de takken, de herfst vlamt over den grond. De laag-hangende kastanjetwijgen dragen nog hun bladeren, geel als eidooier, ros als hun gave vruchten; — door droogte opgekruld is nu hun vingerig tasten. En bij 't minste zuchtje vallen ze bij honderden ritselend omlaag.

Daartusschen dragen de beuken hun kruinen vol kleine bruine blaartjes, alle van dat zelfde effen bruin. Maar de zon speelt er door, schakeert ze in een gamma van tinten, waarin het geel en oranje der kastanjeboomen opschatert en waaruit het bloedig rood oplaait van de Amerikaansche eiken. De grond ligt dik bezaaid met geschroeiide bladeren, in uiterste droogte verwrongen.

Het is als 't vlamvend bosch van Mozes. Maar 't vlamt zoo stil en rustig; zoo plechtig staat alles daar te laaien en te branden den gestorven zomer ter eer.

In de verte verwaast de boomen-laan in dat droom-blauw, dat overal rondwaart tusschen de stammen en dat is als de blauwe rook van het altaar, waar de vlammen om 't zoenoffer lekken.

'k Voel mij eenzaam, klein en nietig in die heiligheid. Toch ook groot en ontroerend in mijn alléén-zijn als mensch, hier. Verbaasd kijk ik om me.... Is 't al voor mij....? Geniet ik alleen van dit grootsche, dit machtige? 'k Voel als den kus van den Heristgod op mijn voorhoofd, den God, die korten tijd hier zijn tempel heeft en dan verschemeren zal. Balder, zonnegod, Loki, god van 't vuur, viert ge hier hoogtij in deze vlamvende, zon-doortogen herfstlaan?

Het vijvertje met de riet-boorden lag stil als een verweerde,

vergeten spiegel, te droomen, in halven boog omvangen door het bosch, dat het in beschutting nam onder overhangende takken. Vanwaar ik aantrad, was een open veldje van grashalmen en late zuring.

Dan volgde het riet, waar een zachte adem van wind in ommeruischte, een zachte luwte, die ook vanaf den overkant bruine bladeren strooide op het beslagen watervlak. Die bleven er droog op drijven, luchtig, als gereed verder te stuiven, en de vijver, onbewogen, ontving ze zonder rimpeling.

Over den iriseerenden, verweerden spiegel, die den hemel en de wolken daarboven maar onvolkomen en amper weerkaatste, waarden onbestemd en toch de atmosfeer van de gansche plek bepalend, de blauwe nevelsluiers, de sluiers van kobaltblauw en opaal, die overal in 't bosch te speuren waren.

En daardoor heen hevelde de zon haar stralen en 't was als waren 't zilveren spinneweefsels en 't was als ragden daar myriaden herfststraden van de boomen neer naar 't watervlak.

Een waterhoentje kwam uit het riet te voorschijn zwemmen, met de grappige kopstuwung naar voren, bij elke zwembeweging der pootjes.

„Tommy, hier! Kon je dat diertje niet met rust laten. Waarom op eens zoo woest uitschieten en dat booze geblaf...? Waar is de zwarte vogel nu? Verdwenen? Nu kijk je leelijk op je neus hè; je wuivende staartpluim is als een vraagteken; — ondergedoken, hoor, Tom, — weg! Kijk, daar, veel verder, daar duikt 't weer op en schudt 't water af. Dan kopknikkend zwemt het even door... en... flup, verdwenen is het weer.

Een gek dier, is niet, Tom. 't Lijkt wel een tooverbeestje.

Hoe leerden we ook? De mensch heeft vijf zinnen: gehoor, gezicht, reuk, smaak en tastzin...?

Al mijn zinnen genieten van het herfstbosch.

Mijn oogen gaan te weiden in de kleurenpracht, — kijk toch die bemoste stammen, groen fulp tegen 't gladde grijs, — wat frisch dat groen tusschen al het fauve, al het geel en bruin en stervend rood; mijn ooren vangen op de talloze kleine geluiden: het ritselend neerdwarrelen van een blad; het geschuifel van mijn voeten in het afgevalen gebladerte; het neertikken van een eikel tusschen 't kreupelhout; het kraken van een tak; in de verte de bijlslagen van een houthakker, en 't gefluit van een enkelen vogel, — geluiden, die alle te zamen schijnen als een herfstsymphonie te zingen in de schelp van mijn oor; — mijn neus ademt in het najaarsaroom van het bosch, den droeven geur van stervende planten, van welkende bloemen, van verdrogend hout; den zwart-vochten geur van den humus onder het dikke kleed van dood geblaarte, de zwoele moddergeuren van den droom-vijver en der verborgen poeltjes, en de aromatische, prikkelende lucht der oude eiken, vermengd met de uitwasemingen van paddenstoelen.

En 't is als proeft mijn tong de geuren, die ik inadem, zoodat ik niet meer weet, hoe ik ze waargenomen heb, als smaak of als reuk. 'k Ruik en proef den herfst van het bosch. Ook mijn tastzin wil mee doen, meedeelen in 't genot; — 't is onbewust haast, dat ik me soms buk om zoo'n glimmende mahonie kastanje op te rapen en mijn handen laat spelen met die gladheid en er mee strijk langs mijn wangen en mond. En 'k schoffel als een kind met mijn voeten door de afgevalen bladeren, daar, waar ze het dikst liggen en doe ze opstuiven en dwarrelen om me heen, zoodat mijn setter opgewonden om me rond springt en hapt in het gebladerte en hapt naar mijn voeten. Liefkoozend streelt mijn hand langs de heesters of langs het satijn van berkenstammetjes en ik trek een grasje uit, dat ik lang meedraag tusschen mijn tanden. Vijf zintuigen...? Heeft de mensch er vijf?

En welk zintuig doet me dan innerlijk mee trillen op de stemming van het zonne-badend herfstbosch, van het goudbladstuivend, van 't zilver-webbig, van het blauw-doorwaasde bosch?

Welk zintuig geeft me dat gevoel van onomvatbare levensvreugde en van zoo'n snikkende droefheid tevens?

Waarom voel ik me tegelijk gelukkig te leven en zoo hunker-verlangend mee op te gaan in de sterving van alles om mij?

De driekantige beukenootjes knet-

Foto J. A. Bakhuis.

HERFSTLAANTJE IN HET BOSCH.

teren onder mijn voet; de grond ligt er kwistig mee bestrooid.

Wat is dat? Wat schoffelt en schuifelt daar tusschen de dorre bladeren? 't Is net of ze leven, en dan opeens alsof een wervelwind ze in roering brengt, ze op doet dwarrelen, ze meedraagt de lucht in...?

Het is een vlucht vinken te gast gegaan aan de vele beukenvruchtjes. Zij vliegen op, als ik nader en tegen het roestige herfstbosch blinkt alleen het wit van slag- en staartpennen even schel op.

Wat verderop strijken ze weer neer, pikken gulzig om zich heen, schuifelen en huppelen tusschen de blader-vacht op den grond, vleugel-ritselen weer op, strijken neer, op, neer, tot ze verder weg vluchten vóór me uit, buiten bereik van Tommy en zijn hijgenden bek.

Zacht naast me loopen, hier, Tom; jij niet stoeien en blaffen en ik zal fluisteren. Want dit is voor mij als 't binnenste hart van het bosch, vol geheimenis en zoete beangstiging. Het is zoo'n vreemd donker plekje, zonder dat te zeggen is, waardoor het van het overige bosch verschilt.

't Is er stiller dan overal anders; 't is er somberder ook. De boomen hebben zulke dichte takken en tusschen de zware loofboomen staan donkere ceders en sparren. Over den bodem kruipt zwart-groene klimop, dat zich ophaakt tegen de stammen, die alle staan in een mantel van klimop van hun voet tot in de kruin. Als sterke apenarmen liggen de harige klimoptakken om de boomen geslingerd, er aan vastgezogen met ontelbare hechtvezeltjes. En dat te zien is als een benauwing.

Foto Francis Kramer.

SLOOT LANGS DEN BOSCHZOOM.

BOSCHVIJVERTJE.

Er staat een oude fontein van groen-uitgeslagen grijs hardsteen; een geschulpte bak op voetstuk vangt het dunne waterstraaltje op, dat neersiepelt uit den bek van een leuwenkop, sierend in versleten relief een steenen zuil. Het water, dat den bak altijd tot de helft vult, is zoo zwart, zoo fonkel-zwart, als peilde daaronder een bodemlooze diepte en aan den rand zet het een slijmig groen af. In die kom zingt het neerlekkend waterstraaltje onafgebroken een droefzeurend liedje.

Tommy, stil!... staat daar achter de fontein geen lachende sater met puntooren en bokspooten ons te beloeven, zijn ros-harig lichaam omhangen met wingerdranken....? Stil.... leeft hier geen faunen-familie tusschen de stammen der boomen, tusschen de heesters en al dat klimop....? Ssst.... ze houden zich stil, omdat wij hier binnendrongen, maar straks zullen ze te voorschijn komen; de jonge fauntjes zullen stoeien om de fontein, klauteren op de geschulpte kom, zich spiegelen in het zwarte water, het waterstraaltje opvangen in den mond en dartel het nat wegblazen met bolle wangen, lachend, dat het bosch er van schatert.... Kom mee.... Tom.... weg van hier.

Aan den overkant van een breede scheidingsloot een weitje, een malsch groen weitje, als een vleug van lente-herinnering tegen den achtergrond van 't verkleurend herfstgeboomte.

Op het weitje is een kudde schapen aan het grazen. Ze staan schier allen met den kop in dezelfde richting, als was hun ordelijk in-kudde-voortloopen plotseling onderbroken door het grazen gaan. Geen bewegen is haast merkbaar; de stokkige pootjes gaan volgzzaam mee, waar de etende mond wil en de wollige lijven verschuiven nauwelijks, wisselen heel traag in onderlinge groepeerings; stil, geruischloos stil. Een groote rust, een eindelooze vrede waart over 't weitje.

Den herder zie ik niet; ook niet den herdershond.

Het stille herfstbosch staat als een trouwe wachter in 't rond te waken.

Foto J. A. Bakhuis. AKKER IN HET NAJAAR MET PLOEGENDE OSSEN.

Vanwaar het zacht gulden licht toch komt, dat over het weitje en over de ruggen der schapen ligt? Is het 't licht der zon of de uitstralende glans van 't gelende bosch?

Ik volg de sloot en langzamerhand wordt aan weerszijden het bosch dunner. Een enkele stam staat somsforsch overeind en strekt zijn takken over het water, en telkens nog even vlamt dan de herfst op uit 't groene gras, in zoo'n boomenkruin, die nog wat bladeren draagt en waarin de late zonnestrallen talmen. Doch dan is 't gedaan met de fauve pracht; — de eenzame boomen, die niet meer onder beschutting staan van het dichte bosch, waar de winden opgevangen en gesmoord werden, den geheelen zomer door, zijn al gansch winterbereid, bladloos en kaal. Het is armoedig en doet droef aan na de weelde en het wonder-mooie nu pas genoten. De heesters hier langs 't wegje dragen nog wel bladeren, maar ze verwelken zonder eenigen gloed, zonder schoon-

heid. Kijk, die bladeren; vuil groen met zieke plekken en op den grond vallen ze in slijmerige verwording. Waarom kunnen ze niet mooier verwelken?....

Ik houd van bloemen, die in haar sterven soms grooter schoonheid weten te leggen, dan in haar bloei; van Oost-Indische kers, die in een kristallen vaas eerst met gloeiend vermiljoen staan te schitteren tusschen 't groen van de gave, ronde, middelpuntige bladen, dan verschroeien, even vervagen, en verbloeien, zoo meer één wordend met de blaadjes, waarin het frisch groen versterft tot bleek-geel; van tulpen ook, als ze afgesneden staan te verwijnen en als de eerst zoo sappig-glanzende, gave bloembladen gaan verdrogen en heel fijn generfd worden, zoodat ze gelijken op lichte veertjes, en als de teer groene bladen krullend omlaag gaan hangen; — en van rozen, die schijnbaar nog jong en frisch, plots de rose en roode schelpblaadjes laten vallen, als te moe om dien lichten last langer te dragen,.... te stervensmoe,....

Maar leelijk is het verleppe van hyacinten en narcissen in haar onwelriekend bederf en in haar vervuiling van vorm en kleur.

Tommy, jij en ik, laten we in alle nederigheid innig wenschen niet geheel zonder gratie te mogen verwelken,....

Naar de heesters met hun zieke, vieze bladeren wil ik niet meer kijken.

Over 't brugje haast ik me het bosch uit. Hier lijkt het reeds winter. Zie, de boomen al geheel kaal.

Even blijf ik kijken, terug naar 't herfstbosch.

Meer floersen zijn voor de zon getrokken, mat-bleek schijnt het licht zonder stralen er door heen en nu is ook de toovergloed verdwenen uit 't geboomte en van den grond.

'k Rep me verder, een veldpaadje langs. En even verrast van zoo'n wonder-mooi blauw, alsof alle boschnevels daarin te saam getrokken waren. Het is bij een boerderijtje, diep afstaand van den weg, waar op lijnen, onder roestige kastanjeboomen waschgoed te drogen hangt. En 't is een blauwe kiel of voorschoot, die het mooie toontje daar gooit, dat me weer even blij maakt.

Tommy schijnt genoeg te hebben van 't rustig achter mij gaan. De wijde vlakte na de beslotenheid van 't bosch maakt hem dol en met den kop omlaag, de staartpluim wuivend opgestoken, rent hij snuffend het spoor na van een haasje of konijn. Onder 't getemperde licht van den laten middag ligt de omgeploegde akker, donkerviolet, in verstarde, gelijkmatige kuiving.

De zes ossen voor den ploeg lijken geweldig, van bovennatuurlijke grootte in hun zwaren gang van moeitewol trekken tegen het fijn grijs der lucht. 't Is zoo anders dan de wereld, waarin ik geleefd heb zoo pas geleden; — het tooverbosch, de vlamme laan, het droomvijvertje, de fontein met 't droefzingend waterstraaltje en met de schaterende faunen, — dit is weer de wereld der menschen, waarin gewerkt moet worden en geleefd.

KOMETENVREES.

DREIGEND stond het hemellicht boven de hoofden der menschen, voor allen zichtbaar.... Het werd voortdurend groter.... Het toorde op de aarde los met steeds aangroeiende snelheid; men wist dat het nog maar 18 millioen K.M. verwijderd was, en dat deze afstand in vijf dagen tot nul zou zijn verminderd.

Elk uur bracht de dreigende grijphand 149000 K.M. dichterbij. Over vijf dagen zou de van doodsangst sidderende menscheid kalm doorademen.... of ze zou voor eeuwig tot zwijgen zijn gebracht,

Zóó ongeveer beschrijft Flammarion in „La fin du monde” de spanning onder onze nazaten der 25ste eeuw naar aanleiding van de zekere botsing met een reusachtige komeet. En als dan deze botsing heeft plaats gehad met een snelheid 900 maal zoo groot als die waarmede twee sneltreinen op elkaar kunnen inrennen, en de medische statistiek aangaande de slachtoffers bekend wordt gemaakt, dan blijkt dat onder de doodsoorzaken bovenaan staat:

DE VREES met 150000
in den vorm van flauwten, slagaderbreuken en beroerten!

Wanneer een man als Flammarion bij eene gebeurtenis als de hier beschrevene, zelfs over 500 jaar nog zulke groote gevolgen meent te mogen toeschrijven aan den angst der menscheid, hoe zal het dan zijn wanneer in onze dagen plotseling den volke verkondigd zou worden dat een kometenontmoeting over drie weken zal plaats hebben?

De geschiedenis der vervolgen eeuwen leert ons daaromtrent dat wij vrij scherp onderscheid moeten maken tusschen twee soorten van angst, die wij om naamsverwarring te voorkomen, zouden kunnen aanduiden als „kometen-bijgeloof” en „kometenvrees”. Het eerste is een gevolg van niet-weten, de tweede ontstaat juist door het weten, en het is voornamelijk over deze laatste dat hier gehandeld zal worden.

Met niet-weten bedoel ik het onbekend zijn met de fysieke en chemische eigenschappen en vooral met de loopbaan eener komeet; de aanblik van zulk een hemellicht kan dan slechts onbewust angst veroorzaken, en dezen angst doen omzetten in bijgeloovige voorspellingen.

Zoodra men echter ontdekt had dat een komeet een lid van ons zonnestelsel is, doordat zij, evenals de aarde eene kegelsnede beschrijft met de zon in het brandpunt, werd de angst eene „bewuste” omdat men nu *wist* dat er van zulk eene baan gevaar dreigde.

Over den bijgeloovigen angst in de middeleeuwen heeft ieder wel eens gehoord of gelezen. Hij kwam niet alleen tot uiting bij kometenverschijningen, maar ook bij bepaalde planetenconstellaties, zonsverduisteringen e.a. Zoo zou de aarde vergaan zijn op 15 Sept. 1186 toen alle (destijds bekende) groote planeten in het sterrenbeeld de Weegschaal bijeen stonden; 16 Juni 1406 was haar een gelijk lot voorspeld bij gelegenheid eener zonsverduistering. Wellicht was het bij deze gebeurtenis dat, zooals de geschiedschrijvers vermelden de menschen in zulke drommen ter kerke snelden om te biechten, dat de pastoor ten einde raad op den praktischen inval kwam bekend te maken dat de zonsverduistering 14 dagen was uitgesteld! Op 20 Febr. 1524 was er weder planetenconjunction en een zondvloed bedreigde „derhalve” de menscheid; nadat alom arken waren gebouwd om te trachten deze ramp te overleven, was de Februarimaand van dat jaar ongekend droog!

Ook kometen zijn ten allen tijde „astres de malheur” geweest; zij voorspelden slechten oogst, oorlog, epidemieën, den dood van vorsten en vorstinnen e.a. en het geloof hieraan hield zóó lang stand, dat nog in 1665 Alphons VI van Portugal onder het uiten van talrijke verwenschingen pistoolschoten loste op de toen aan den nachtelijken hemel prijkende staartster!

Het behoeft ook eigenlijk geen verwondering te baren, dat het verschijnen van eene komeet ontstellend werkt op het gemoed van iemand die niet beter weet of zulk een hemellicht bevindt zich in onzen dampkring. En dat geloofde men al-

gemeen tot in het einde der 16e eeuw; de eerste verademing dienaangaande is te danken aan Tycho Brahe, die aantoonde dat de komeet van 1577 in elk geval verder weg was dan de maan, doch eerst een eeuw later was met Newton's attractiewet de werkelijke baan der kometen bekend.

Wij treden daarmede een nieuw tijdperk in, waaraan al dadelijk door Halley's ontdekking der *gesloten* kometenbanen, groote luister wordt bijgezet. En tevens wordt in de plaats van het nu verbannen kometen-bijgeloof een nieuw element ingevoerd n.l. de kometen-vrees, d.w.z. de vrees voor eene botsing van de aarde en een kometen-lichaam. Hierbij doen zich drie vragen voor: 1°. is zulk eene botsing mogelijk, 2°. is ze waarschijnlijk, 3°. is ze gevaarlijk? De eerste vraag moet zonder meer toestemmend beantwoord worden. Bij de beantwoording der 2de vraag moet men zich eenige voorstelling maken omtrent de grootte der komeet en de ligging harer baan. Ieder zal echter wel begrijpen dat de kans op een botsing zeer gering is, omdat niet alleen de banen elkaar op korten afstand moeten kruisen maar bovendien de aarde en de komeet *terzelfdertijd* zich in de uiteinden van dien kortsten afstand moeten bevinden. De getallen wijzen dit overigens uit; Arago o.a. gaf in 1832 de kans om met een kometenkern in botsing te komen als één 280 millioenste, en zeer onlangs heeft prof. W. H. Pickering zich de moeite getroost te betoogen dat een kometenbotsing eens in de 2 millioen jaar zal plaats hebben.

Dergelijke getallen zijn voor de groote menigte, altijd getrouw aan het „men kan toch nooit weten” blijkbaar nog niet sprekend genoeg. De vrees voor eene botsing drong tot haar het eerst door bij de aankondiging eener redevoering van de la Lande voor de Fransche Akademie van Wetenschappen in 1773, getiteld „Réflexions sur les comètes qui peuvent approcher de la terre”. Nog voordat hij deze rede kon uitspreken, was hij genoodzaakt een geschrift te publiceeren, aanvangende met de volgende veelzeggende „Avertissement”.

„... Ce que j'avois dit à quelques Amis, du résultat de mes calculs, a passé de bouche en bouche, et s'est accru beaucoup plus rapidement que je ne l'aurois imaginé! Bientôt on a dit „que j'avois annoncé une Comète, qui dans un an, dans un mois... dans huit jours, alloit causer la fin du monde, etc. Ces bruits populaires sont venus au point d'effrayer; et j'ai cru devoir au Public une explication capable de le rassurer: elle a déjà paru en peu de mots dans la Gazette de France du 7 Mai 1773, mais cela ne suffisoit pas pour me justifier de toutes les choses absurdes qu'on m'imputoit presqu'généralement à Paris et même dans les Provinces. C'est ainsi qu'un assez petit dérangement que j'avois découvert dans le mouvement de Saturne, fit dire publiquement en 1769 que Saturne étoit perdu; on l'im-

prima même dans des Papiers publics. La nouvelle de cette année sembloit encore plus accréditée, elle étoit plus effrayante, et la multitude des Lettres, que j'ai reçues, et des questions que l'on m'a faites à ce sujet, m'a fait juger qu'il étoit devenu indispensable de publier sans délai cette partie de mon Mémoire. On y verra que les événemens dont j'ai parlé ne sont point à redouter, parce que le nombre des combinaisons nécessaires pour les produire est immense, ainsi que le nombre des hasards qui peuvent les éloigner.”

Het geschrift is zeer geruststellend in het algemeen; Voltaire zegt na het gelezen te hebben: „Les Parisiens ne désertent pas leur ville le 20 mai; ils feront des chansons, et l'on jouera „la comète et la fin du monde à l'Opéra Comique!”

Voor hen echter die tevens vernamen dat drie jaar tevoren de komeet van Lexell gepasseerd was op slechts één millioen K.M. van het punt waar de Aarde 5 uur later zou komen, was het woord van de la Lande van minder waarde en de angsten en booze voorspellingen hielden gedurende de eerste helft der 19e eeuw ferm stand. Zoo in 1816 en 1832; in laatstgenoemd jaar kruiste de komeet van Biela de loopbaan der Aarde op een afstand van slechts 30.000 K.M., maar de Aarde bereikte het punt van kortsten afstand pas een maand later en toen was de komeet reeds 35 millioen K.M. van haar verwijderd.

In 1857 kwam uit Duitschland uit onbekende bron eene vage

HERFSTSTEMMING.

SPOTPRENT OP DE VREES VOOR DE KOMEEET VAN 1857.

voorspelling omtrent eene vernieling der Aarde door het vuur, en toen in dat jaar een periodieke komeet aan den hemel zichtbaar werd, aarzelden „men” geen oogenblik om den voorspelden vuurdood aan dit hemelmonster toe te schrijven. Op deze komeet heeft de bijgevoegde prent betrekking; de vrees er voor was volkomen ongegrond, daar van eene ontmoeting eenvoudig geen sprake kon zijn.

En daarmede zijn wij genaderd tot de beantwoording der 3de vraag: „is eene ontmoeting met eene komeet als gevaarlijk te beschouwen?” Het antwoord hierop moet luiden „voor de Aarde en hare beweging in de ruimte zeker —, voor het organisch leven op Aarde zéér waarschijnlijk niet; het eerste omdat de massa eener komeet uiterst gering is, zóó gering dat nooit de minste storing van den omloopstijd der Aarde is geconstateerd, hoe dicht de storende komeet ook genaderd was, en het tweede omdat de vaste deelen eener komeet waarschijnlijk zéér klein zijn, en de voor het dierlijk organisme schadelijke gassen waarschijnlijk niet tot in de onderste lagen van den dampkring zullen doordringen.

Trouwens van éen kometenontmoeting zijn wij reeds zonder kleerscheuren afgekomen en wel met de bovengenoemde komeet van Biela bij haar terugkeer in 1872. Een schitterend mooie vallende-sterrenregen legde in den nacht waarop de Aarde het snijpunt der beide banen bereikte, van deze botsing getuigenis af. Maar verder gebeurde er niets.

In 1861 bevond de Aarde zich in den staart eener komeet, en wat den lezers van *Buiten* wel het meeste zal interesseeren, men heeft berekend dat op den 18^{en} Mei 1910 de Aarde gedompeld zal zijn in het uiteinde van den staart van de beroemde komeet van Halley!

Mochten er dan het volgend jaar nog zijn die angstvallig twijfelen aan de resultaten der wetenschap, hun kan men niets beters toewensen dan dat zij zich het optimisme van Maupertuis eigen maken, die de mogelijkheid voorzag dat een botsende komeet geen kwaad zou doen, maar ons Aardbewoners tot zegen zou strekken door een regen van goud en edelstenen over onze hoofden uit te storten!

Utrecht, 23 October 1909.

J. VAN DER BILT.

LUCHTREIZEN MET DEN VRIJEN BALLON.

(Slot).

BIJ steden en dorpen denken wij nooit veel na over de wijze waarop straten, pleinen en bebouwde grond verdeeld zijn, noch over de verhouding van de grootte van de stad ten opzichte van het omringende land. Uit den ballon gezien valt ons de zonderlinge verdeeling van den grond en de vaak grillige kromming van straten op en het lijkt ons onbegrijpelijk waarom de menschen zoo'n stad juist zoo gemaakt hebben. Ook de grootte der steden, vergeleken met de omgeving valt zeer tegen. Ik heb Rotterdam vijftienhonderd meter beneden mij gezien en het was duidelijk dat deze stad aanzienlijk grooter was dan de omliggende kleine provinciesteden, doch in de wijde omgeving was zij een onbe-

duidende stip. Ook de groote, door menschenhanden gemaakte werken, zooals havens en bruggen gelijken zoo nietig, de groote zeestoomers, op de Maas stoomende, schijnen slechts langzaam voortkruipende insecten. Schepen maken vooral een zeer zonderlingen indruk van boven gezien, zij gelijken wel sigaren. De hooge kerktorens, die wij, op den grond loopende, zoo belangrijk vinden, maken in het geheel geen indruk, wanneer men ze van hoogten van eenige honderden meters ziet.

Een andere zonderlinge indruk, dien men in den ballon krijgt is deze. Men denkt zich gewoonlijk b.v. Utrecht als een veel gezelliger, vroolijker stad dan Gouda. Uit den ballon gezien is Utrecht somber, grauw-bruin van kleur. Gouda daarentegen frisch van kleur met talrijke roode daken. Daarop berusten dan ook zulke verschillen, in de eene stad zijn de huizen meerendeels gedekt met grijze pannen, zink of leien, in de andere stad grootendeels met roode pannen. Dit maakt uit den ballon gezien een zeer groot verschil.

Een bijzonder aantrekkelijk beeld vertoonde de stad Wijk-bij-Duurstede, van 1200 meter hoogte gezien. De rivier schitterde in den zonneschijn, de stad had een helroode kleur en lag temidden

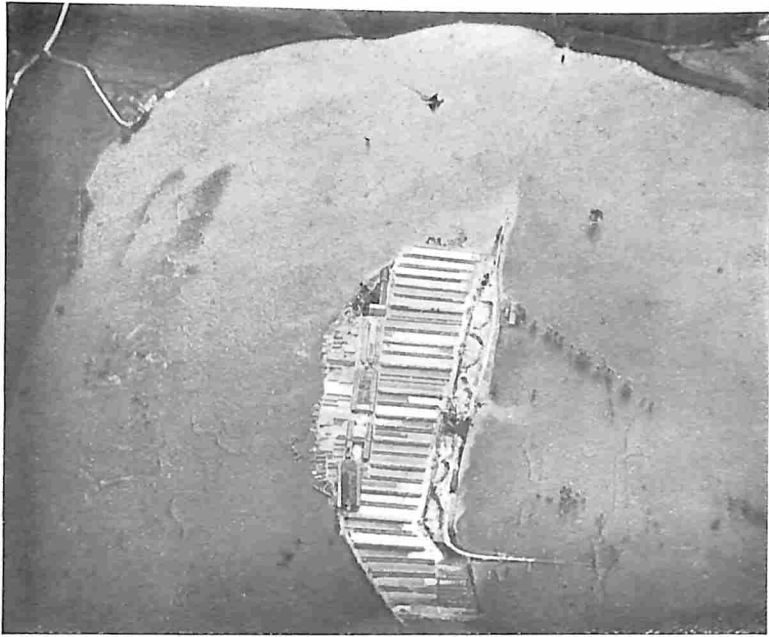
van veelkleurige akkers en boomgroepen. Aan de eene zijde krorkelt de Kromme Rijn, aan de andere zijde ligt blijkbaar een kasteel, omgeven door een park met zwaar geboomte. Naar verschillende richtingen loopen hoofdwegen, die als witte lijnen in het gekleurde landschap duidelijk afgeteekend zijn. Zij onderscheiden zich door de vele kronkelingen van de spoorwegen, die uit lange rechte gedeelten, verbonden door flauwe bochten, bestaan. In de stad zien wij duidelijk straten, pleinen, kerken, ja ook de huizen, doch niet de menschen; als zij tenminste niet in troepen vereenigd zijn. Toch kan men met eenige inspanning der oogen wel menschen zien staan kijken naar den ballon. De stad schijnt omgeven door een gracht, aan de Noordzijde loopt een weg met zware boomen daarlangs. Talrijke bijzonderheden zijn te onderscheiden. De ballon gaat met een flinke snelheid de rivier over; beneden ons zien wij enkele schepen op de rivier maar spoedig wordt onze aandacht getrokken door een groote steenfabriek, rondom omgeven door een waterplas. Blijkbaar is het land overstromd, want een geheele rij boomen steekt boven het water uit, ook een boomgroep en enkele verspreide boomen. Hier en daar ziet men den bodem door het water schijnen. Op het fabrieksterrein laten zich duidelijk eenige gebouwen en tal van stapels steenen onderscheiden, een paar schepen liggen aan den kant. Een weg, die voor een groot deel is ondergelopen en door het water heenschijnt, loopt van de fabriek naar den vasten wal. Het geheel biedt door de helroode kleur van de vele steenhoopen en de roode daken een vroolijken aanblik.

Vele andere zaken trekken voortdurend de aandacht van den luchtreiziger. In het landschap ziet hij allerlei kleuren en vormen, die bij aanschouwing op den grond niet in het oog vallen. Zoo vertoonen ondiepe waterplassen duidelijk den bodem. In het algemeen hebben plassen, slooten en rivieren een bruingrijze, onfrische kleur en het water heeft de bekoorlijke spiegelende zilverkleur geheel verloren. Alleen in de verte vertoont het zich schitterend in de zonnestralen en de groote rivieren zijn tot op groote afstanden als blinkende slangen zichtbaar. Daarentegen verliezen de groote zee-oppervlakten het bekoorlijke en indrukwekkende, doordat een eigenaardige bruine nevel alles in de verte versluiert en onzichtbaar maakt.

Over dien eigenaardigen nevel wil ik hier nog het een en ander vertellen.

Wie nooit een ballonreis gemaakt heeft stelt zich voor dat van boven gezien alles helder en duidelijk moet zijn en dat men uit den ballon heel ver moet kunnen zien. Niets valt zoo tegen als dat. Reeds op enkele honderden meters hoogte vertoont het land zich overdekt met een blauwachtig waas, een nevel, die iets sombers er aan geeft. Een gevoel van teleurstelling maakt zich voor een oogenblik van den luchtreiziger meester. Nog meer is dit het geval, wanneer hij zijn blik in het verschieft wil laten weiden. Daar ziet hij alles bedekt door een dikken bruinen nevel, Zuidzee ternauwernood te zien is. Hoe hooger men stijgt, hoe meer die nevel het uitzicht in de verte belemmert, doch op zekere hoogte komt de ballon boven deze nevelaag uit en daar zweeft hij in de zuiverste atmosfeer die zich denken laat. De hoogte waarop die nevel — men beweert ook wel dat het stof is — ophoudt, wisselt af. Bij mijn voorlaatste reis was de

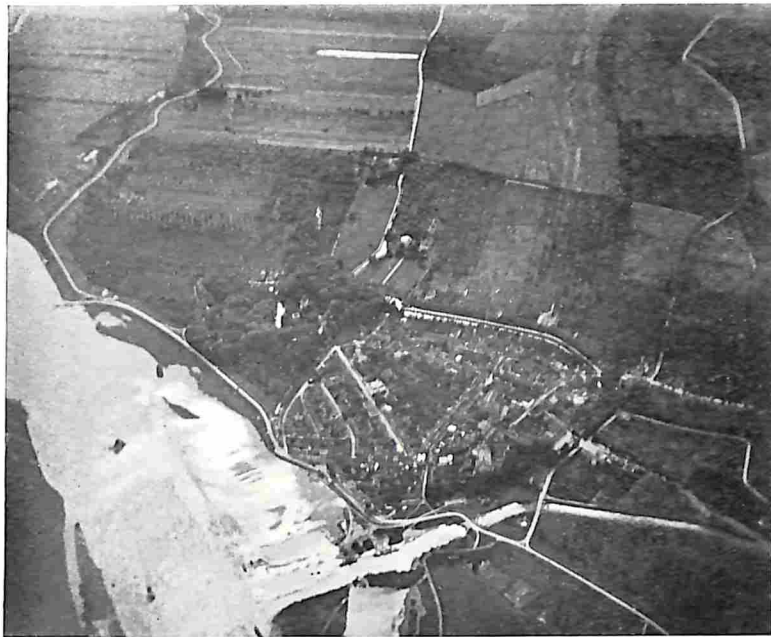

OVERSTROOMD LAND MET STEENFABRIEK.

ballon op 2500 M. hoogte erboven gekomen, doch hier en daar zagen wij bergachtige verheffingen boven dit nevelmeer. Komt men, van groote hoogte afdalende, weer in dit nevelmeer terug en nadert men snel de aarde, dan dringt zich onwillekeurig een eigenaardige gewaarwording aan ons op, ongeveer besloten in deze vraag: „moet ik nu weer naar beneden in dien kuil?”

Het verschil tusschen het leven op den grond en het zweven in de onmetelijke ruimte, in een volkomen rust en afscheiding van de aardsche beslommingen, is ook zoo groot. Niets kan vergeleken worden met de gewaarwordingen van den luchtreiziger, die zich op groote hoogte, b.v. 3000 M. boven den grond bevindt. Bijna geen enkel geluid dringt meer van de aarde door, de gemeenschap met de aarde is geheel verbroken, de belangstelling in hetgeen beneden ons gebeurt, verdwijnt en als een andere wereld ligt de aarde beneden ons, waarin wij slechts belang stellen omdat wij er herinnering aan hebben en omdat zij met haar talrijke kleuren en tinten en zonderlinge, nooit gekende vormen onze belangstelling toch gaande wil maken. Ware het niet dat de ballon zelf voortdurend onze zorg noodig heeft, de luchtreiziger, die daarvoor ook maar eenigen aanleg heeft, zou spoedig met zijn gedachten in het rijk der bespiegelingen komen. Iets is er dat zich zeer sterk aan ons opdringt, n.l. de gedachte dat de mensch toch wel een zeer klein en onbeduidend wezen moet zijn op de aarde, dat hij reeds op een betrekkelijk geringe hoogte onzichtbaar wordt en daar waar hij nog wel zichtbaar is, lijkt hij niet meer dan een nietig wezen te midden van de groote werken der Natuur. Zweeft men met den ballon een duizend meter boven den grond, dan vertoonen de menschen zich zoo klein als mieren in een bosch. Een zwart stipje beweegt zich langs een witten weg, het is een wielrijder, die wie weet hoe hard trapt om toch maar snel te rijden en toch slechts in het landschap schijnt voort te kruipen. Nog kleiner stipjes ziet men hier en daar tegen de wegen afsteken. Het zijn menschen, die blijkbaar naar den ballon staan te kijken. Ver beneden ons zien wij twee rivieren, dicht bij elkaar; het zijn de Waal en de Maas bij Varik en Heerewaarden.

Het verschil tusschen deze twee rivieren is behalve uit het verschil in breedte ook op te maken uit de drukke scheepvaart op de Waal, terwijl op de Maas slechts hier en daar een vaartuig te zien is. Laatstgenoemde levert met de talrijke kribben een eigenaardigen aanblik op. Verschillende wegen voeren naar den oever. Het stuk land tusschen de twee rivieren is op een grillige wijze verdeeld in talrijke akkers van verschillende grootte en kleur, waar een aantal wegen doorheen leiden. Aan den Noordwestelijken Maasoever ligt een dorpje; het is Heerewaarden. Een duidelijk zichtbare weg loopt tusschen de donkergekleurde akkers naar den Waaloever waar een voetveer de verbinding vormt met het dorp Varik aan den overkant. Dit dorp ligt temidden van boomgroepen, waaromheen de akkers veel regelmatig gerangschikt liggen dan tusschen de rivieren. Een donkere wolkenschaduw ligt ten Z.Westen van Varik over het land en de rivier uitgestrekt.

WIJK BIJ DUURSTEDEN GEZIEN VAN EEN HOOGTE VAN 1200 M.

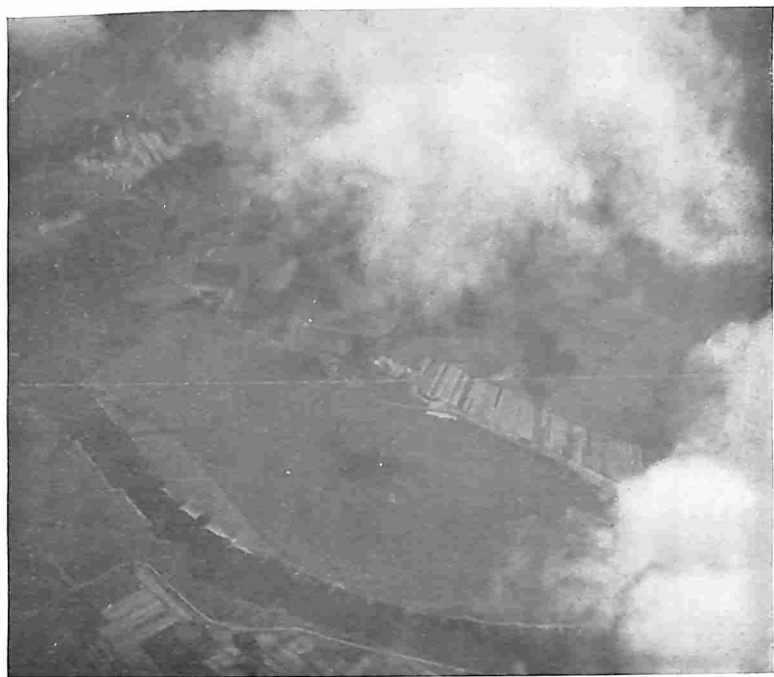
DE WAAL EN DE MAAS TUSSCHEN VARIK EN HEEREWAAARDEN, GEZIEN VAN EEN HOOGTE VAN 1000 M.

Rondom ons drijven reusachtige wolkgevaarten, maar de ballon zweeft in de onbewolkte ruimte en koestert zich in de heete zonnestrallen, die de luchtreizigers stoven. Toch bemerken wij een merkwaardig contrast tusschen den heeten zonneshijn en de ijzige koude lucht rondom ons. Een waarneming met behulp van den thermometer leert ons dat de temperatuur rondom ons gedaald is tot tien graden onder het vriespunt, want de ballon is op 2150 M. hoogte gekomen in een bijzonder koude luchtlaag, die bij het verder opstijgen van den ballon zich zal blijken uit te strekken tot ruim 2400 M. hoogte, geheel tegen den regel, dat met elke 100 M. stijging boven den grond de temperatuur van de lucht één graad Celsius daalt. De talrijke luchtreizen van den lateren tijd en de vele waarnemingen in de hogere luchtlagen, welke in verschillende landen op groote schaal doch in Nederland in dit jaar voor het eerst en nog op zeer kleine schaal worden verricht, hebben in dat opzicht buitengewoon belangrijke feiten aan het licht gebracht. Een luchtreis, die zich uitstrekt tot enkele duizenden meters hoogte geeft ons tal van merkwaardige weerkundige verschijnselen te zien, waarvan wij anders slechts een theoretisch begrip kunnen krijgen. Het eigenaardig contrast tusschen den fellen zonnegloed en de ijzige koude van de lucht rondom ons doet zich somtijds op deze groote hoogte plotseling gevoelen. Zoolang de ballon rijst noch daalt en met den luchtstroom wordt voortgedragen bemerken wij niets van de koude om ons heen en voelen wij alleen de hitte van den zonneshijn. Komt de ballon evenwel plotseling in een luchtstroom van andere richting of snelheid, of rijst of daalt hij plotseling, dan voelen wij ineens wind en daarmede de felle koude, alsof in een vertrek door het openzetten van een venster de koude winterlucht wordt binnengelaten.

De wolkengroepen, welke eerst op grooten afstand waren, zijn ons zeer nabij gekomen, zoodat we nu nog slechts gedeelten van de aarde beneden ons kunnen zien. Groote, door wolken beschaduwde plekken geven hier en daar een sombere tint aan het landschap. Toch ziet alles er veel vroolijker uit dan de fotografieën zouden doen vermoeden. Meer en meer naderen reusachtige wolkenmassa's ons. Een muur van schitterend witte wolken komt uit het Noordwesten opzetten en het schijnt wel alsof de ballon straks door deze wolken zal worden verzwoegen. Wij zien deze wolken in sterke beweging. Sommige gedeelten stijgen met groote snelheid boven de omgeving uit en verheffen zich als reusachtige bergtoppen boven een Alpenlandschap uit. Dan komt er een plotselinge inzinking en wij zien groote wolkenmassa's als reusachtige lawinen met duizelingwekkende snelheid langs de hellingen der cumulusbergen*) naar beneden storten. Het geheele bergland-

schap is een woelende en kokende massa gelijk; de ballon is er vlak bij en wij voelen nu en dan ijzige koude luchtstromen, die den ballon snel naar beneden voeren en hem dan ineens weer een paar honderd meters doen stijgen. Toch gaat al dit geweld

DE MAAS TUSSCHEN HEEREWAARDEN EN ALPHEN;
VAN 2300 M. TUSSCHEN WOLKEN DOOR GEZIEN.

gepaard met een aangrijpende en plechtige stilte. Als de ballon tot 2600 M. hoogte gestegen is zweeft hij boven de woelende wolkenzee, wij zien voor korten tijd niets meer van de aarde. Alle aardsche geluiden zijn onhoorbaar geworden op het blaffen van een hond na dat wij uit de diepte beneden ons hooren komen. Wij hebben een prachtig vergezicht over een zich tot aan den horizon uitstrekkend wolkenmeer, waarboven hier en daar enkele wolkenheuvels uitsteken. Heel lang kunnen wij niet genieten van dit vergezicht. De ballon heeft zijn evenwichtstand bereikt en begint te dalen, en daar wij juist genoeg ballast overgehouden hebben om de steeds snellere daling tegen te houden totdat wij zullen zijn geland, moeten wij zorg dragen niet weer opnieuw te stijgen.

Immers zoolang de ballon stijgt en daarbij in steeds dunnere lucht komt, zet het gas in den ballon zich geregeld uit en ontwijkt daarbij voor zooveel noodig is uit het vulaanhangsel dat zich, zooals vroeger beschreven is, onder aan het omhulsel bevindt. Tegelijkertijd vermindert de stijgkracht van den ballon, omdat deze het verschil is aan gewicht tusschen den ballon met zijn toebehooren en de verplaatste lucht. Daar nu de ballon bij het stijgen in steeds lichtere lucht komt en het gewicht van de verplaatste lucht dus ook steeds kleiner wordt, zal de stijgkracht gaandeweg verminderen, totdat de ballon eindelijk op een hoogte komt waar zijn gewicht weer evenwicht maakt met de verplaatste lucht. Dan zal hij niet meer stijgen. Verschillende oorzaken, waarop wij hier niet nader ingaan, kunnen den ballon weer doen dalen, waarbij hij weer komt in dichtere lucht, tengevolge waarvan zijn gasvulling inkrimpt. Zoodra dit gebeurt, ziet men dat het vulaanhangsel zich sluit. Het omhulsel wordt slap en het volume van den ballon wordt kleiner, het gewicht van de verplaatste lucht wordt geringer, de stijgkracht van den ballon is negatief geworden, m. a. w. omgezet in een daalkracht. Zoo zal de ballon steeds met meer kracht gaan dalen, dus hoe langer hoe sneller. Hiertegen moet de balloncommandant waken door geleidelijk zooveel ballast uit te werpen, dat de ballon met geen grooter snelheid daalt dan 2—4 M. per seconde. Door kleine papiersnippers uit te werpen, kan hij de snelheid van daling nagaan. Blijven zij gelijk met den ballon of komen zij maar heel langzaam daarboven uit, dan kan hij den ballon met dezelfde snelheid laten dalen, doch gaan zij snel naar boven, dan bewijst dit, dat de ballon veel sneller daalt dan de papiersnippers, en moet hij dus voorzichtig kleine hoeveelheden ballast over boord werpen.

Op deze wijze den ballon voorzichtig besturende, dalen wij langzaam van de groote hoogte naar beneden. De aarde wordt hoe langer hoe duidelijker, wij zien weer allerlei bijzonderheden, de geluiden worden weer duidelijk en aan alles kunnen wij merken dat wij met de aarde gemeenschap krijgen. Als de ballon tot een vijfhonderd meter hoogte afgedaald is, merken wij overal menschen, die naar ons kijken en de landing in de na-

bijheid verwachten. Nog lager gekomen, worden wij aangeroepen; sommige menschen vragen wie wij zijn, of waar wij vandaan komen. De meesten willen behulpzaam zijn bij de landing en loopen wat zij loopen kunnen. Als het sleeptouw den grond raakt, zijn er liefhebbers genoeg om het beet te pakken, maar als zij de vaak snelle vaart zien, waarmede het over den grond sleept, schijnt hun ijver eenigszins te bekoelen, daar zij misschien wel bang zijn mee naar boven getrokken te worden en zoo een onvrijwillige luchtreis te maken. Nu zijn wij bezig aan het gemakkelijkst gedeelte van de luchtvaart, als wij zoo'n sleepreisje op een 50 M. hoogte maken. Het sleeptouw sliert door weilanden en slooten, verschrikt het vee, dat allerlei dwaze sprongen doet, het sleept over huizen en erven, rukt soms een tak van een boom, blijft soms een poosje ergens aan vastzitten, tot groote ergernis van de luchtreizigers, die onmachtig zijn om daartegen iets te doen, maar tot zooveel grooter vreugde als het weer losraakt. Het sleeptouw is een gemakkelijke aanduiding voor de hoogte waarop de ballon zweeft, het toont door zijn lengte, waarmede het op den grond ligt aan of de ballon rijst of daalt. Een sleepvaart is een prettig einde van een heerlijke luchtreis.

Als de ballon boven een geschikt landingsterrein gekomen is, maakt de commandant een einde aan de reis, of door aan de toegesnelde personen te verzoeken het sleeptouw vast te grijpen, waardoor de ballon omlaag getrokken kan worden en daarna geledigd, of door den ballon te laten dalen tot dat hij op een tiental meters van den grond gekomen is en dan de scheurbaan uit het omhulsel te trekken, zoodat de ballon in enkele oogenblikken ledig loopt en als een slap vel op den grond valt. Als er veel wind is wordt de ballon met mand en reizigers nog een eind over den grond gesleurd, wat niet altijd heel aangenaam is, doch het loopt bijna zonder uitzondering goed af.

De luchtreis eindigt onder de vaak al te groote belangstelling van de van alle zijden toestroomende nieuwsgierigen. Dan komt nog de taak om den ballon af te tuigen, op te rollen en in te pakken, te onderhandelen met de menschen die geholpen hebben bij de landing en het vervoer naar een spoorwegstation, dat soms uren ver verwijderd is. En het einde is een vervelende spoorreis naar huis, die het sterkste contrast vormt met de heerlijke, nooit te vergeten luchtreis, die door haar talrijke nieuwe indrukken, door haar met niets te vergelijken genietingen nog lang in ons geheugen zal blijven. CHR. A. C. NELL.

*) Cumulus = stapelwolk.

VARIA.

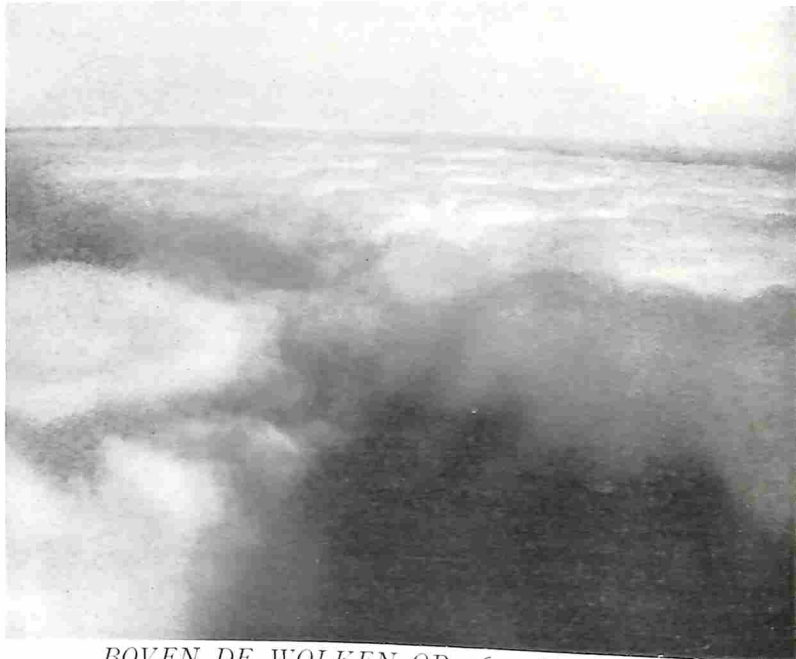
Stedelingen kunnen het welhaast als regel aannemen, dat de tijd in de buitenlucht doorgebracht, nooit verloren is. Frische lucht is een versterkingsmiddel van ongelooflijke kracht. Zelfs in den winter, al moge het

landschap er troosteloos en kaal uitzien en al moet men den storm trotseeren, is het heilzaam buiten te gaan; als ge eenmaal buiten zijt, zal de inademing der frische lucht u nieuw leven en energie schenken. Menschen, evenals boomen, leven voor een groot deel van de lucht.

(SIR JOHN LUBBOCK).

DE WOLKEN KOMEN OP ONS AAN, 2400 M. HOOGTE.

BOVEN DE WOLKEN OP 2600 M. HOOGTE.

BALI EN PERGAMUM.

V. OP DE KERMIS. SAKSISCHE PECH. OPGEPAKT EN OPGEBRACHT.

BEN je nog wakker, Pergamum?

— Ja, 'k heb nog niks geen slaap: 't is nog zoo vroeg!
— Maar 't is toch het beste wat we doen kunnen, naar bed gaan, want als we nog langer opgebleven waren, hadden we maar geld uitgegeven, en dat kan op 't oogenblik niet lijn.

't Was Zondag 1 Augustus, in het Dampschiffhotel te Dresden, waar we om half elf al naar bed gegaan waren, omdat er niets meer te verdienen viel. Beter, dachten we, eens goed uitgeslapen, dan dat we ons op zoo'n verloren avond loopen te verkniezen, en nog geld uitgeven ook. Want we stonden er niet al te best voor: de laatste twee dagen hadden we totaal drie Mark en vijftig Pfenning ontvangen, terwijl we tegen de veertig Mark hadden uitgegeven.

's Zaterdagavond te middernacht waren we in Leipzig aangekomen, en direct naar een hotel gegaan, ons door een vriend-schappelijke conducteur aanbevelen. En Gasthof zum Weissen Schwan in de Gerberstrasse was ons bijzonder goed bevallen, in alle opzichten: dat was nog eens een gezellig hotel, vonden we. Den volgenden morgen waren we Leipzig gaan bekijken, aan alle kanten met o.a. ook een bezoek aan het museum. Een morgen vol genietingen, gedurende de heerlijke wandeling door het mooie, groote Leipzig.

Toen een lekker diner in ons hotel, en daarna op den trein naar Dresden, waar we in den namiddag aankwamen, en direct een hotel opzochten.

Maar ook hier konden we rekenen op weinig succes: alles had den mond vol over de Vogelwiese, de groote, de gezellige, de drukke, de prachtige, de reusachtige, de beroemde, de Dresdener Vogelwiese, een reuzenkermis met volksspelen, gehouden op een terrein aan de Elbe, een eindje boven de stad. Alle trams gingen naar of kwamen van de Vogelwiese, heel Dresden liep in kermiskleeren, met toeters en decoraties, elke stalhouder van eenige beteekenis organiseerde een omnibusdienst naar en van de Vogelwiese, en op de Elbe voeren stoombooten op en neer, beladen met een zwarte menschenlaag. Alle prentbriefkaarten-winkels hingen vol met Ansichtkarten van der Dresdener Vogelwiese, met relief of transparant-lichteffecten.

Wel verwachtten we, pessimistisch gestemd als we de laatste dagen waren, weinig succes van zoo'n kermis, maar we zouden dan toch probeeren om althans wat te verdienen, dien avond: een lange rit met de electriche bracht ons bij de Vogelwiese.

De ware kermissen in Holland raken hoe langer hoe meer afgeschapt, en eerlang groeit een geslacht op, dat zich geen voorstelling meer kan maken van die vroegere vermaken.

Maar hier had je nog je onvervalschte kermiszootje, een heele stad van tenten en kramen, straatgewijze ingedeeld, waarboven een valsch schijnsel beefde van allerlei soorten van verlichtingen. Arm in arm, — om elkaar niet kwijt te raken — lieten we ons door den stroom voortduwen langs de schitterende etablissementen: hier een stoomschommel, griezelig hoog zwaaiend, de bakken vol angstige vrouwengilletjes en grove mannenstemmen; een reuzenstoomorgel, geassisteerd door een kerel met bonkende Turksche trom, een jochie met een triangel, en een vent met dreunende bekkens.

Daar een rij van stoomdraaimolens, orgeljankend, en dof gonzend met af en toe een schrillen fluitgil. Soms hield even een der orgels op, maar dat hoorde je nauwelijks, want alle andere bleven doorgaan, in een onoplosbaar mengsel van dreinerige deunen. Een eindje verder een trompetgetoeter, geaccompagneerd door tromgebok; en brutaal schetterde het bloemrijke bluffen van een patserigen spullebaas op, pogende, het ringelreih'n van des buurmans draaiorgel te overschreeuwen.

Dan een prikkelende geur van oliebollen, uit een straat van spiegelblinkende kramen, waar bruine stapels van knobbelige baksels oprezen.

Eindelijk de straat van de biertenten, breede, bolhangende lapen zeil boven een vierkant van tafels en stoelen, grauw verlicht door een paar olielampen; een vette geur van braadworst walmt op tusschen de rumoerige kringen van roodglimmende lolkoppen, met glazige oogen, starend in halfdronkenheid. Lollende groote stadsmeiden, feestvierend met aangeschoten korporaals of boersche provincialen; of stijve buitenmeisjes met haar jongens, verlegen drinkend haar Beiersch bier en kluisend haar braadworst, met vette vingers en smakelijken smakmond.

Daarop volgend de theaterafdeeling, waar je kunt zien de kip met drie pooten, de dame met den leeuwenkop, en Bianca, half plant, half meisje; en de wilde zeemeermin, zoo pas in de Spree gevangen... en dan de tentjes der waarzegsters, waar de provinciale lummels met hun meisjes naar binnen schuiven om te hooren, hoeveel kinderen ze zullen krijgen.

Die kanten uit was voor ons heelemaal niets te beginnen, dat zagen we wel; dus terug naar de biertenten, en direct maar ergens binnengestapt, beleefd schreeuwend tot den koortsachtig biertappenden Wirt, of we... ja, 't was goed!

Niemand toonde eenige belangstelling, toen we de instrumenten uitpaktten, zelfs geen „aha, Musik!“ moedigde ons aan; tóch begonnen we vol vuur te spelen en te zingen, enkel zangmoppen, want van de viool hoorde je niets meer in dien orkaan

van draaiorgeldeunen. Tegenover ons stond er een te schetteren voor een lichtschemel, en jankerig dreunden de lijmerige drensklanken uit de pijpen, terwijl we werktuiglijk stonden te schreeuwen „so early in the morning“, een halven toon hooger dan we gewoon waren....

't Was een reuzenorgel met weelderig beeldhouwwerk — South Carolina, sultry clime.... kijk, nou gaat dat engeltje d'r bovenop óók al meespelen... of zou het alleen maar mechaniek zijn... so early in the morning... nee, ik hoor toch iets.... before the break of day.... leise, ganz leise, schetterde het orgel in eens....

— Nou even rondgaan! spraken we af met de oogen; en onderdanig den hoed in de hand, hielden we hem de feestvierders voor in „fachmännische“ afwachting.

— Wös denn? schreeuwde een halfdronken sergeant. I hab' ja gaor nix mehr!

— Aber Sie, so'n reicher Offizier, werden doch wohl ein Groschen für 'n paar armen Musikanten haben, glaub ich?

— Na, hier, hast' de'nen Fünfer!

— Danke sehr, Herr Leutnant!

Maar niet overal konden we de zwakke zijde der menschen aantasten: koperstukken of heelemaal niets kregen we, want op tien pas afstands hadden ze al niets meer van onzen zang gehoord. Nou, dat konden we best begrijpen!

— Noch was scheenes, da kriegst de von mer ooch wös! riep een ordinaire kerel, die me zooeven voor den gek had willen houden.

Snel nog eens En avant la cantinière gezongen, en glimlachend stapte ik met den hoed naar 'm toe, maar in plaats van geld hield hij me een afgesabbeld eindje sigaar voor: hier, hast-de 'ne scheene Zigarre!

Schouderophalend wendde ik me af, maar toen smeedde de kerel me het sappige peukje naar m'n hoofd, zoodat ik moeite moest doen om me te redden.

— Heb jij nog iets gekregen?

— Een handje vol koper! zuchtte Pergamum. Ga je mee, dan probeeren we het een eindje verder. Zoo hebben we een paar van die biertenten afgewerkt, steeds maar zingend, liefst een heelen of halven toon hooger dan anders: maar de ontvangst bleef ellendig slecht, en in m'n keel voelde ik verschijnselen van schorheid schrijven.

— Maar nu vertik ik het verder! verzette ik me eindelijk toen we weer een tent afgezongen hadden. Ik bederf m'n stem voor de heele reis! Beter een slechten avond dan voorgoed een schorre keel; ga mee, dan zullen we eens overleggen.

Opzij van de kermis, in een stille straat, telden we onder een lantaarnpaal ons armoedje bij elkaar; net zoowat drie Mark vijftig!

— Nou zeg, om die paar onnoozele centen geen schorre keel! vond Pergamum ook. Op die ellendige kermis speel ik niet meer.

— Maar in de stad is alles leeg....

— We kunnen allicht eens kijken, en anders nemen we van avond óók maar weer eens vacantie.

't Was zooals we verwachtten: alle cafés in de stad als uitgestorven, en haast geen mensch zelfs op straat. Gedwee van uiterlijk, maar oproerig van binnen zijn we toen maar naar bed gegaan.

Den volgenden morgen drukke bezigheden: naar de post, om brieven af te halen, dan naar 't station, om de koffers in ontvangst te nemen, en naar het hotel te brengen; verder een bezoek aan de Gemäldegalerie, waarvoor we een flinken tijd rekenden, en ten slotte prentbriefkaarten koopen en ten deele versturen; weer een nieuw goudstuk werd aangesproken.

Toen in alle richtingen de stad doorgetramd, van de post naar het station, en van het station naar huis; en na den eten met de koffers naar de boot.

Een heerlijke vaart met mooi weer bracht ons in drie uur door een liefelijk dal met beginnende rotsen en bergen naar het stadje Wehlen, uitgangspunt van de meeste toeren in de Sächsische Schweiz.

Het beviel ons direct, weer in de bergen te zijn; en onmiddellijk verdienden we een Mark of wat met een oogenblikje spelen in de tuinen van twee bij de landingsplaats gelegen cafés. Een gratis kop koffie met Kuchen monterde ons ook danig op, zoodat we vol moed en werklust een hotel gingen opzoeken, er op rekenende dien avond goede zaken te zullen maken, want er waren veel, zeer veel toeristen in Wehlen.

In de verwachting van flinke verdienste gebruikten we een weelderig avondmaal, besproeid met een flesch pittigen wijn: 't kon nu weer lijden! En toen op stap.

In het grootste hotel, aan de markt gelegen, met achter fraaie terrassen en tuinen aan de Elbe, werden we direct smullig ontvangen: bitte, spielen Sie nur los! Een pot bier werd ons gebracht, terwijl een gezellige kring van dames zich terstond om ons heen vormde: 't zou weer een echt prettig concertavondje worden, zoowel voor publiek als muzikanten.

Reeds hadden we aan giften, die ons spontaan gebracht werden, een beetje geld binnen, toen een kellner kwam vragen, of een van de heeren even kon meegaan: bij 't buffet zat iemand, die ons spreken wilde.

Met bange vermoedens ging ik mee — en jawel, 't was huilen: daar zat een grimmige gendarm!

— Darf ich Ihre Papiere mal seh'n? klonk onheilspellend z'n vraag.

— Ein Augenblick, bitte! terwijl ik naar Pergamum ging, die de dikke portefeuille met paperassen bij zich had.

— 't Is mis! fluisterde ik hem toe; er is een gendarm, die onze papieren moet zien: bereid je voor op het ergste!

Met den gewonen stroom van veelsprekendheid trachtte ik den man van de wet te bepraten, hem allerlei papieren voorleggend. Maar deze hier bleef op z'n stuk staan en vroeg droogjes naar onzen Gewerbeschein.

— Den haben wir nicht, aber wir haben einen Kunstschein.

Doch leep als deze politieman bleek, liep hij er niet in, maar zag direct wat er aan haperde: met die Kunstinteressen was 't niet in orde.

— Ja, ik kan er niets aan doen, was z'n conclusie, jullie moeten mee!

Met een quasi-luchtig gezicht ging ik Pergamum halen, onder algemeene uitingen van teleurstelling bij de gasten, die zich al verheugd hadden in een gezellig muziekkavondje. En wij natuurlijk ook het land, dat het alweer mis was!

Onder aanvoering van den breedgeschouderden gendarm en z'n ondergeschikte, die tot dusver stil in een hoekje had gezeten, ging het door allerlei kleine stadssloppen naar een ietwat vervallen gebouwen in het raadhuis.

De burgemeester, blijkbaar reeds verwittigd dat er een vangst gedaan zou worden, zat met z'n zoon ons af te wachten; toen begon het verhoor. De adjunct-gendarm kreeg eerst een gevoelig standje.

— Aber Johann, du hast doch jesagt es seien Leite mit 'nem Gewerbescheine. Wie kommst de denn dazu?

— Ja, i mènente, i heerte, stotterde de adjunct.

— Du hast nix zu mènènen oder zu heren! luidde de verpletterende critiek van z'n chef.

— Und jetzt antworten Sie mal, dit tot ons. Sprechen Sie Deutsch?

— Ich ein wenig, Herr Bürgermeister; dit met diplomatieke bescheidenheid.

— Ja, der spricht janz jut! vulde haastig de gendarm aan.

— Und der andere, verstehn Sie auch Deutsch?

— Verstehn ein wenig, Herr Bürgermeister, antwoordde ik snel voor Pergamum, aber sprechen kaum. Pergamum moest zich dus van den domme houden.

— Also Sie gestehen dass Sie gespielt haben ohne Gewerbeschein.

— Natürlich, Herr Bürgermeister, aber gestatten Sie....

— Nee, nee, die anderen Papiere nicht! riep de gendarm, bang dat de burgervader overreed zou worden.

— Bitte erlauben Sie mir mal ein Augenblick.... ich möchte Ihnen gern was anderes gestehen: wir sind nämlich Studenten aus Holland, und in unsere Ferien machen wir zum Spass so'ne Tour als herumziehende Musikanten.

— Nee, aber só was! lachte Herr Bürgermeister, en met z'n zoon smulde hij openhartig aan het grappige idee; ik begon al te hopen op een gunstige wending, maar de gendarm stuurde den boel weer in de war.

— Aber, merkte hij zakelijk op, Sie haben gespielt, Sie haben daraus ein Gewerbe gemacht, ohne dass Sie im Besitze waren eines Gewerbescheines.

— Ja, Sie haben gespielt ohne Schein! echo-de de burgemeester.

— Auch Ihr Kunstschein genügt nicht: also sind Sie schuldig!

— Ja, der hat Recht, also sind Sie schuldig.

— Erlauben Sie.... aber diese Kunstinteressen sind doch unbedingt da: bitte sehen Sie mal diese Karte, terwijl ik liet zien een in 't Fransch gesteld diploma van medewerkschap aan het dagblad „Het Vaderland” — van „Buiten” had ik er, jammer genoeg, geen. — Denn ich erzähle in einer Zeitung von unseren Abenteuern, wissen Sie, und also sind doch ganz bestimmt die höheren Kunstinteressen da!

Haast wou de burgemeester toestemmen dat ik gelijk had, toen de gendarm weer begon.

— Aber was steht denn da? Ist das Holländisch?

— Nein, Französisch.

— Zeigen Sie nur mal! vroeg de zoon, blij dat hij z'n kennis kon toonen. En haperend vertaalde hij een voor een de Fransche woorden, waarbij z'n vader merkbaar naar onze zijde begon over te hellen, trotsch op z'n geleerden zoon.

— Und ausserdem habe ich hier, ging ik door, om te trachten, van de weifeling gebruik te maken, ausserdem habe ich hier einen Erlaubnisschein von der Gemeinde Gross-Tabarz in Thüringen; daraus sehen Sie doch, dass wir ja überall irgendwo Permission erhalten haben, denn in mehreren Badeorten war dies der Fall!

— Ganz recht! vond de burgemeester. Maar de gendarm maakte aan het geklets een eind:

— Also entlassen darf ich euch nicht: ihr müsst heute Nacht hier bleiben, im Rathause....

— Aber wir haben schon Zimmer bestellt in einem Hotel.... können wir nicht dort schlafen?

— Nein, dass geht leider nicht....

— Aber sie können doch eine Bürgerschaft stellen, opperde de burgemeester.

— Ja, das würde ja gehen, vond gelukkig de gendarm. Aber habt ihr Geld?

— Etwa neunzig Mark, Herr Wachtmeister.

Even confereerden de burgemeester en de gendarm in een hoekje.

— Also Ihr sollt 'ne Bürgerschaft von fünfzig Mark stellen, und dann könnt Ihr für heute gehn. Eure Papier behalte ich einstweilen auch; und morgen früh um achte seid Ihr fertig, um mit nach Pirna zu gehen.

Daar lag onze mooie avond: nauwelijks negen uur was het!

— Dan, maar weer vroeg naar bed! spotte Pergamum. We maken goeie zaken, deze laatste dagen!

(Wordt vervolgd).

BALL.

DE WITTE HELVELLA.

EEN van de aardigste paddestoelen, die men in de lente of in den herfst kan vinden, is de helvella. Alweer een hoogst eigenaardige plant! Op het eerste gezicht heeft deze zwam veel van een afgekloven beentje. Dit wordt veroorzaakt door de diepe groeven, die in de lengte van den steel loopen, en de vuilwitte kleur van den geheelen paddenstoel. Daarom is de naam „kluifjeszwam”, waarmede ik hem eens hoorde betitelen, lang niet kwaad gekozen en was het misschien de moeite waard deze plant altijd zoo te noemen. Voor mij althans zegt dit woord meer dan het Latijnsche „helvella”.

Indien men een dwarse doorsnede maakt van den steel, zal men zien, dat deze feitelijk bestaat uit een vergroeiing van een drietal of viertal op allerlei manieren vertakte platen, door wier vrije ontplooiing feitelijk de hoed wordt gevormd. Deze bestaat dan ook uit drie of vier gekroesde, bleekgele lappen, die bovenaan fluweelachtig zacht aanvoelen en met een fijn haar begroeid schijnen. Naar plaatjes, buisjes, of wat dies meer zij, zal men echter te vergeefs zoeken. Deze paddestoel toch behoort tot de zoogenaamde *ascuszwanmen* en deze vertoonen vaak ongewone vormen. Wie de sporen te zien wil krijgen, moet met een scheermes een fijn schilfertje afsnijden van een dwarse doorsnede van den hoed en dit onder een microscoop bekijken. Hij ziet dan, dat de fijne, fluweelige haartjes bovenop den hoed voor een groot deel bestaan uit langgerekte blaasjes, die ieder een achttal sporen in zich bevatten. Wie wat geduld heeft en gelukkig is, kan af en toe zulk een *ascus* zien openbersten en de sporen naar buiten zien komen. Er zijn er bij één helvella duizenden en duizenden, zoodat er bij een flinke regenbui onbegrijpelijke aantallen over de aarde verspreid worden. Elk er van kan onder gunstige omstandigheden een nieuwe zwamplant worden.

Wie nu echter denkt, dat Helvella crispa zoowat overal voorkomt, heeft het mis. Op sommige plaatsen kan men er in den herfst vele tegelijk vinden, doch vaak kan men lang zoeken voor men een vindplaats aantreft. Er moeten dus groote hoeveelheden sporen of verloren gaan of niet kiembaar zijn. Of misschien spelen er nog voorwaarden een rol, omtrent wier vervulling wij nog niets weten; de wereld der zwammen toch is zóó geheimzinnig, dat de wetenschap op de meeste vragen met niet veel meer dan veronderstellingen kan antwoorden. Ten slotte vermelden wij dat de Helvella crispa tot de eetbare zwammen behoort en er hier te lande nog een soort voorkomt, die men onmiddellijk kan herkennen aan haar dofzwart hoedje. Het is de zwarte helvella, Helvella lacunosa Afz.

L. DORSMAN CZN.

HELVELLA CRISPA.

VERDRONKEN LAND.

Diep zinkt van 't ploegend paard de stramme poot
In 't akkerland; en naast de donkre voor
Trekt het een tweede en meer en altijd door
En 't vriendlijk oog blinkt onheilspellend rood.
En aan den kant van overvullen sloot
Staat 't stil en drinkt. Het steil opstekend oor
Viel moedloos slap, toen naast 't geploegde spoor
Bij elken stap het water hooger spoot.
Al dieper buigt het den gedweëen kop
En doet zijn best als winner van 't bedrijf.
Steeds valt de regen. Zie de scherpe drop
Slaat 't oude beest de grauwe haren stijf.
Wolkt hoog als damp in grijze krinkels op
Van 't warm-geploegde, moe-getrokken lijf.

J. WINKLER PRINS.